

OFF-SHORE (KIYI) BANKACILIĞI VE TÜRKİYE UYGULAMASI¹

Ahmet EROL
Genel Müdür Yrd.²

Mehmet FINDIKÇI
Kadir Has Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. GİRİŞ

Finansal literatürde *finansal sistem veya mali sistem*; bir ekonomide belirli kurumların ve pazarların, bir arada ve birbirlerini etkileyen temel bazı işlevleri gerçekleştirmek üzere bir araya gelmeleri ile oluşan düzen olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle ve daha yalın bir anlatımla, fon sunanlar ile fon isteyenleri bir araya getiren ya da karşılaştıran düzen olarak da tanımlanabilir. Mali sistemin temel işlevleri üç ana başlıkta toplanabilir. Bunlar:

1. Ödünç verilebilir fonları, fon fazlası olanlardan fon açığı (eksiği) olanlara aktarmak.
2. Nakit, çek ve diğer şekillerde ödeme düzeneği (mekanizması) oluşturmak.
3. Birikim sahiplerine birikimlerini en verimli ve karlı bir şekilde değerlendirme olanağı sağlamak.

Finansal piyasalar; kısa ve uzun vadeli fon yaratmaları bakımından, para ve sermaye piyasaları diye ikiye ayrılır. Kısa vadeli fon sunum ve isteminin karşılandığı piyasaya *Para Piyasaları* denilmektedir. Para piyasaları, bir yıl ve daha kısa süreli fon sağlayan piyasalardır. Para piyasalarının kaynakları; bankalardaki mevduat, hazine bonosu, devlet tahvili, mevduat sertifikası, ticari senetlerden oluşmaktadır.

Sermaye Piyasaları ise, orta ve uzun vadeli (1 yıl ve üzeri) fon sunum ve isteminin karşılaştığı piyasalardır. Geniş anlamda sermaye piyasası kredi, döviz, hisse senedi, tahvil, altın gibi her türlü menkul değer alım satımını içermektedir. Sermaye piyasasını, para piyasasından ayıran en önemli özellik bu piyasanın orta ve uzun vadeli fonlardan oluşması ve vadenin bir yıldan fazla olmasıdır.

¹ Bu yazıda yer alan görüşler tümüyle yazarlarına ait olup; hiçbir şekilde T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'nı, Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü'nü, T.C. Kadir Has Üniversitesi.'ni bağlamaz; anılan kurumların görüşü olarak kullanılamaz ve değerlendirilemez.

² T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü

Üzerinde uzlaşılan görüşlere göre para piyasaları kuramsal olarak iki bölümde incelenmektedir. Bunlar:

1. Örgütlenmiş Para Piyasaları: Bankalar sistemi olarak tanımlanmaktadır.
2. Örgütlenmemiş Para Piyasaları: Bankacılık sistemi dışında kalan kişi ve kuruluşların, işletmelere fon sağladıkları piyasalar olarak tanımlanmaktadır. Bu piyasaların en tipik örneği *tefeci piyasaları*dır.

Finansal düzenin (sistemin) ve para piyasalarının mali araçlarından olan bankalar, günümüzde hala Türkiye'de olduğu gibi dünyada da en büyük finansal aracı kurumlardır. Bu nedenle bankacılık faaliyeti, klasik anlamda mevduat toplayıp (fon sağlayıp), sağlanan fonların krediye dönüştürülmesi olmaktan çıkarak , yeni araçlarla (enstüramanlarla) birlikte uluslararası boyut kazanmıştır.

Bankacılık faaliyetinin en önemli kaynağı, mevduat veya diğer adlarla kişilerden toplanan fonlardan oluşmaktadır. Başka bir değerlendirmeyle bankacılık, başkasının parası üzerinden işlem yaparak para kazanma faaliyetidir; ancak, o kişilere sahip oldukları paralardan vazgeçme maliyeti karşılığında faiz ve benzeri adlar ile bir kazanç aktarılmaktadır.

Bankaların genel anlamda dört işlevi bulunmaktadır. Bunlar:

1. Ödeme araçlarının yönetimi
2. Portföy yönetimi
3. Fon transferleri ile likidite ve risk paylaşımının sağlanması
4. Ödünçlerin izlenmesi ve daha iyi bilgi edinme ve işlem maliyetlerinin azaltılması.

Özellikle, yirminci yüzyılın başlarında itibaren ülke ekonomileri küreselleşmeye (globalleşmeye) başlamış ve dünya ticaret hacminin hızla büyüdüğü görülmüştür. Günümüzde uluslararası (international) ya da çok uluslu (multinational) kavramları yerini "Global" ya da "Küresel" kavramlarına bırakmıştır. Bu kavramlar "uluslarüstü" ve "sınırsızlık" anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Çok Uluslu Şirketler kavramının yanında, global şirket tanımının ortaya çıktığı görülmektedir. Çok uluslu şirketler; bir çok ülkede faaliyet gösterip, ürünlerini ve faaliyetlerini her ülkeye görece olarak büyük farklar taşıyan maliyetlerle ayarlarken; global şirketler, ana bölgelerini (tüm dünyada faaliyet gösteriyor ise tüm dünyayı) tek bir pazarmış gibi düşünüp, görece olarak çok düşük maliyet farkları ile faaliyette bulunmaktadır.

Dünya ekonomisinde yaşanan bu gelişmelerle birlikte finansal piyasalarda da gelişmeler yaşanmıştır. Ulusal finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması ve uluslararası sermaye akımlarının ileri boyutlar kazanması süreci de finansal globalleşme olarak adlandırılmaktadır. Uluslararası finansal akımların gelişmesi, uluslararası döviz piyasaları ve özel yabancı sermaye yatırımlarıyla doğrudan bağlantılı olan Eurocurrency, Eurobond ve uluslararası hisse senedi piyasalarının ortaya çıkmasına ve fon akımlarının kuramsal anlamda uluslarüstü bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. Bu piyasalar, fon sunum ve isteminde bulunan değişik ülkelere ait firma, banka, kamu kurumu ve bireysel yatırımcıların bir araya geldiği piyasalardır.

Mali piyasalarda özellikle teknolojik olanakların gelişmesi ve yüksek teknoloji ürünlerinin kullanımının yaygınlaşması sonucunda ulusal sınırlar ile *stratejik* kavramı anlamını yitirmiş ve piyasalarda zorunlu liberalleşme yaşanmıştır. Böylece, bir çok ülke sermaye hareketleri önündeki kısıtlamaları kaldırmak zorunda kalmıştır. Bu sürece koşul olarak yasal düzenlemelerin kalkması veya çok büyük değişimlere uğraması, doğal olarak mali yeniliklerin ve yeni finansal ürün ve araçların ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Bu hızlı değişimle birlikte yaşanan iç yasal düzenlemeleri bu sürece uydurma çabalarında sürece dışarıdan dahil olan ve genel olarak da fon alıcısı durumunda olan ülkeler ciddi yasal düzenleme hataları yaşamışlardır ve yaşamaktadırlar. Bu yasal düzenleme çabalarına uluslararası boyut kazanmış olan fon akım sahiplerinin baskıları egemenlik olgusunu bile zorlar duruma gelmiştir. Bu zorlamada işlemlerinde uluslararası fon sunan kesimler IMF ve Dünya Bankası gibi birtakım kurumları da baskı organları ya da dayatma örgütleri olarak kullanmaktadırlar. Ulusal egemenliği bile zorlayan bu gelişim süreci sorgulanmaya değerdir. Ancak, ulusal egemenliği baskılanan ve genelde fon gereksinimi olan ülkelerin iç dengelerindeki bulanıklıklar da bu sürece ciddi katkılar sağlamaktadır. Bu tür ülkelerin güçlü ve yönlendirici kesimleri ile uluslararası fonların sahipleri birbirlerini besler biçimde davranmaktadırlar. Yazılı ve görsel basın bu sürecin ayrılmaz parçasıdır. Bu davranış biçiminin doğal sonucu olarak bu tür ülkelerin aydın kesimi (ya da okumuş takımı) kullanılarak kamuoyu yaratılmaktadır. Yaratılan kamuoyunun etkisiyle bu sürecin sorgulanmasının tüm araçları ve öğeleri ortadan kaldırılmaya çalışılmakta; yanlışlar ya da istenenler doğruymuşçasına ya da genelin lehineymişçesine koro halinde dile getirilmektedir. Durum böyle olunca, sürecin sorgulamasını yapacak ve süreçteki yanlışları ortaya koyacak kişi ya da kesimlerin sesleri kesilmektedir. Düzen, iç ve dış örgütlenmelerinin gücünün ortaya çıkardığı geometrik güçle ya da yarattığı yeni doğrularla (kendilerinin doğruları) gerçek doğruların görülmesini engellemekte ve uluslararası güçlere hizmet sunan ortak bir beyin çalışmaktadır. Bu tür ülkelerin kamuoyu kendi aleyhlerine ve egemenlik alanlarının yitirilmesi pahasına dahi olsa bu koronun seslendirdiği şarkıları söylemektedir. Bu şarkılar dışında söylenen şarkılar ise, “detone” olarak nitelendirilmektedir.

1960'lı yıllar, uluslararası bankaların, uluslararası finansal piyasaların yeniden oluşturulduğu yıllar olmuştur. ABD, İngiltere, Fransa, Japonya, Almanya, Hollanda, Belçika, İsviçre, İsveç gibi ülkelerin uluslararası bankaları, "yabancı banka" şeklinde faaliyetlerini genişletmeye başlamışlardır.

Tüm bu değişimlere koşul olarak uluslararası bankacılıkta da farklı örgütsel şekiller ortaya çıktığı görülmektedir. Bankaların uluslararası duruma gelişinde görülen başlıca örgütsel şekiller şöyledir:

- Muhabir Banka (Correspondant Bank)
- Temsilcilik ve İrtibat Büroları (Representative Offices)
- Şube (Branch)
- Tali-İştirak Banka (Subsidiary Bank)
- Katılım Banka (Associated Bank)
- Tabela Bankacılığı ve Paravan Şubeler (Brass Plate or Banking Shell Branch)
- Konsorsiyum Bankacılığı (Concortium Banking)
- Kıyı Bankacılığı (Off-shore Banking)

Çalışmamızın esas konusunu oluşturan uluslararası bankacılık türlerinden off-shore bankacılığın tarihsel gelişimi ve özellikleri ilerleyen bölümlerde açıklanacaktır.

2. KIYI BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE DÜNYADA ÖNEMLİ KIYI BANKACILIĞI MERKEZLERİ

2.1. Tarihsel Gelişim

Kıyı bankacılığının gelişimi, devletsiz paraların uluslararası düzeyde oluşturdukları bütünleşmiş bir para ve sermaye sistemi olarak tanımlanan Euromarketlerin doğuş ve gelişimiyle yakından ilgilidir. Euromarketlerin gelişmesi ve finansman dünyasındaki yerini almasıyla birlikte kıyı bankacılığı ve kıyı bankacılığı merkezleri ortaya çıkmış, çoğu zaman bu piyasa ve merkezler Euromarketler ile aynı anlamda kullanılmıştır. Zamanla kendine özgü uygulamalar geliştirerek özgün bir yapı ve işleyişe kavuşmuştur.

Euromarket birbirini tümleyen iki piyasadan oluşmaktadır. Bunlar; Eurodolar ve Eurotahvil piyasalarıdır. Eurodolar kavramı, ABD dışındaki dolar mevduatı ifade ederken; Eurocurrency (Europara), kendi ülkesi dışında mevduat olarak tutulan her türlü parayı ifade etmektedir. Eurobond (Eurotahvil) ise, bu piyasada işlem gören tahvilleri anlatmaktadır. Bir tür serbest bankacılık olan kıyı bankacılığının ortaya çıkış nedenlerini belirlemek, normal bankacılığın tarihi ile ülkeler arası ilişkilerin gelişimini birlikte incelemekle olanaklıdır. II. Dünya Savaşı ile yıkılan ülkelerin Marshall Planı ile imarı, 1973 petrol bunalımı, ülke ekonomilerinin dışa açılması, çok uluslu şirketlerin ve uluslararası finansal merkezlerinin ortaya çıkışı fonların uluslararası dolaşımını gündeme getirmiştir. Bu durumda, bankalar faaliyetlerini serbestlik içinde ve daha karlı şekilde yapacakları yerler aramaya başlamışlar ve bazı ülkeler de bu olanakları kendilerine sunmuşlardır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, aralarında Türkiye ve Yunanistan'ında bulunduğu 16 Avrupa ülkesine "Dış Yardım Kanunu" çerçevesinde milyarlarca ABD Doları yardım yapmıştır. Böylece, ABD Doları fonlar ABD dışında dolaşmaya başlamış ve devletsiz para haline gelmiştir. Söz konusu ABD Doları fonlar, Europiyasaların temelini oluşturmuştur. Ayrıca, 1950'li yıllarda SSCB bankalarının ABD bankalarında bulunan ABD Doları mevduatlarını Avrupa bankalarına aktarmaları, bu piyasaların gelişmesini ve kıyı bankacılığını özendiren önemli bir etmen olmuştur.

1973 yılında petrol fiyatlarında ortaya çıkan beklenmedik artışlar karşısında dünya ekonomisi bunalıma girmiştir. Avrupa ülkeleri, yüksek gelişmişlik düzeyi ve sanayileriyle bu bunalımı daha kolay atlattırken, petrol ithal eden gelişmekte olan ülkeler, çok büyük zararlar görmüşlerdir. Uluslararası finans merkezleri bu bunalımdan avantajlı çıkmışlardır. Arap ülkelerinin petrolden elde ettikleri fonları, Avrupa'nın büyük finans merkezlerine aktarmaları sonucunda, Eurodolar fonlarına petrodolar fonları da eklenmiştir. Bu piyasalarda fon kapma yarışının ortaya çıkışı bir yandan mevcut off-shore merkezleri arasında rekabeti tırmandırırken; öte yandan, fon fazlası olan bölgelerden fon açığı olan bölgelere fon aktarmayı sağlayacak yeni finansal merkezler doğmuştur. Örneğin; Ortadoğu'nun en önemli kıyı bankacılığı merkezlerinden Beyrut'un önemini yitirmesiyle birlikte Bahreyn petrodollarların birikmesi sonucu doğup gelişen bir finans merkezi konumuna gelmiştir.

1973-1974 yıllarında yaşanan petrol bunalımının off-shore piyasası üzerindeki temel etkilerini kabaca iki başlıkta toplayabiliriz:

1. Önde gelen petrol ihracatçısı ülkeleri, petrol fiyatlarında meydana gelen aşırı yükselişlere bağlı olarak ödemeler dengesinde oluşan fazlalıkları kendi ülke ve bölgelerinde finansman piyasasının çok gelişmiş olmaması, gelişmiş bir bankacılık sistemine sahip olmamaları nedeniyle, buralarda değerlendirememelerinden dolayı daha fazla avantaj sağlayan kıyı bankacılığı merkezlerinde değerlendirmeye yöneltmiştir.
2. Petrol fiyatlarında yaşanan aşırı dalgalanmalar, gelişmekte olan ülkelerin ödemeler dengesinde olumsuz gelişmelere yol açmış ve bu ülkelerin çok büyük dış ticaret açıkları vermelerine neden olmuştur. Söz konusu olumsuzlukları gidermek amacıyla bu ülkeler dünya bankasından yardım almak yerine, ticari bankalara yönelmişlerdir. Bu yöneliş ağırlıklı olarak kıyı bankacılığı merkezlerine olmuştur.

Kıyı bankacılığı merkezlerinin gelişmesinde Amerika Birleşik Devletleri'nde bankalar üzerinde uygulanan kısıtlamaların da önemli etkileri olmuştur. Amerikan bankaları, çoğu Amerikalı olan şirketlere, fabrika ve satış bürolarının Avrupa'daki şebekelerinin kurulması için dolar üzerinden kredi vermişlerdir. Eurodolar krediler merkez bankalarının yurt içinde uyguladıkları kısıtlamalardan muaf olduğundan, bankalar yurt dışına kredi kullandırma yoluyla kar marjlarını yükseltmişlerdir. Böylece, iç piyasadaki vergi yükünü azaltmak (vergi planlaması) amacıyla birçok ülkedeki fon talep edenler ve mevduat sahipleri Manş Adaları, Bahamalar, Cayman Adaları gibi kıyı bankacılığı merkezlerine yönelmişlerdir.

Yapılan bu açıklamaların yanında kıyı bankacılığı merkezlerinin gelişmesini sağlayan diğer bir etken ise şöyle açıklanabilir. Sanayileşme ile birlikte gelişmiş ülkelerin yurtdışı politikalarında etkin kaynak dağılımının gerçekleşeceği ve karların optimum olacağını savunan liberal düşüncenin etkisi ile sınırlarını yabancı ülkelere açma eğilimi yaygınlaşmış ve böylece ülkeler arası ticaretin artması ile birlikte fonların da serbestçe dolaşımı başlamıştır. Ancak bu durum hızlı bir büyüme sürecine giren gelişmiş ülkelerin dış ticaret açıklarını da artırmıştır. Bu ülkeler 1960'lı yıllardan sonra uluslararası ticaret ve sermaye hareketlerine kısıtlayıcı düzenlemeler, denetim ve vergi yükümlülükleri getirmişlerdir. Kendisine daha avantajlı bir ortam arayan uluslararası sermaye, söz konusu yükümlülüklerin en az düzeyde bulunduğu merkezlere kaymaya başlamış; böylelikle, yasal kısıtlamaların, sıkı para denetimlerinin olmadığı, güçlü bir para otoritesinin bulunmadığı ve yerel ekonominin zayıf olduğu yerlerde kıyı bankacılığının ilk örnekleri görülmeye başlamıştır.

Uluslararası finansal piyasaların gelişmesi ile birlikte son yirmi yılda uluslararası bankacılık alanında önemli gelişmeler olmuştur. Dünya bankacılığının yurtdışı aktif toplamını incelediğimizde, 1982 yılında bu tutarının 2,7 trilyon Amerikan Doları düzeyinde iken, 1996 yıl sonu itibarıyla bu tutarın yaklaşık 263 kat artarak 709 trilyon Amerikan Dolarına çıktığı görülmektedir. Bu gelişme, mevduat toplama, kredi verme, uluslararası bankacılık, döviz işlemleri, döviz ve faiz swapları, future ve diğer finansal aktiviteleri yapan pek çok kuruluşun bu merkezlerde toplanmasına neden olmuştur.

2.2. Kıyı Bankacılığının Özellikleri ve Dünyada Önemli Kıyı Bankacılığı Merkezleri

Kıyı Bankacılığına ilişkin olarak, yapılan işlemler ve bu bankaların genellikle kurulu oldukları yerler baz alınarak çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Bunları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

- Ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışında kullandırılmasını amaçlayan ve ülkede bankacılık sektörü için düzenlenmiş her türlü yasa ve yönetmeliklerin dışında kalan bir tür bankacılıktır.
- Dıştan dışa bankacılıktır.
- Bir tür serbest bölge bankacılığıdır.

Yerleşik olmayan mali kuruluşların, yerleşik olmayan kişiler adına yabancı paralar cinsinden mali operasyonlar yapmalarını ifade eden bir bankacılık türüdür.

Genellikle serbest bölgelerde faaliyette bulunan, karışım (müdahale) ve denetim ile vergilendirmenin en az düzeyde tutulduğu koşullarda, konvertibl paralar üzerine işlem yaparak uluslararası kuruluşlar ve çok uluslu şirketlere hizmet veren bir bankacılık türüdür.

Bu tanımlamalardan yola çıkarak daha kapsamlı bir tanımlama ise şöyle yapılmaktadır: Kıyı bankacılığı, ülke dışından sağlanan fonların ülke dışında veya koşullara göre ülke içinde kullandırılması, uluslararası devletsiz (kaynaksız ya da uyuksuz) paraların fon fazlası bulunan merkezlerden fon açığı bulunan merkezlere transfer edilmesi gibi finansal hizmetler yürüten, genellikle serbest bölgelerde kurulan merkezlerde faaliyet gösteren ve ülke içindeki bankacılık sisteminin tabi olduğu yasal düzenlemelerin kapsamı dışında tutularak, getirilen mali ve hukuksal üstünlükler ve ayrıcalıklar sayesinde çekici çalışma koşullarının sağlandığı bankacılık türüdür.

Kıyı Bankacılığı merkezleri ise, işlemlerin gerçekleştirilme biçimine göre kayıt merkezleri ve işlevsel (fonksiyonel) merkezler olarak iki dala ayrılmaktadır.

- Kayıt merkezleri (paper center , shall branch , brass plate) özellikle sağlanan vergisel avantajlar nedeniyle tercih edilen merkezler olup, başka merkezlerde gerçekleştirilen finansal işlemlerin burada kayda geçirilerek, önemli vergisel avantajların (vergi planlamalarının) sağlandığı yerlerdir. Kayıt merkezleri, fonların kaynaklarının ve kullanımının tümüyle dıştan dışa gerçekleştirildiği, finansal aracılığı tamamen yabancılar arasında geçen antrepo olarak görülmektedir. Bu tür merkezlerde genellikle herhangi bir kambiyo veya vergi denetimi yapılmadığı, kıyı bankacılığı yapan finansal kuruluşlarca söz konusu merkezlerde bulunma karşılığında sadece yıllık belli bir ücret ödendiği belirtilmektedir.
- Fonksiyonel merkezler (Functional Centers) ise işlemlerin bizzat gerçekleştirildiği, mevduat toplama, fon sağlama, toplanan fonların krediye dönüştürülmesi, kredi sübvansiyonlarına katılma gibi her türlü uluslararası bankacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü merkezlerdir. Euro pazarların faaliyetlerinin yürütüldüğü merkezlerdir. Euro pazarların önemli bir halkası olarak kabul edilen bu merkezler dünya finans piyasaları arasında bağ kurmak ve fon fazlası olan merkezlerden fon açığı olan merkezlere kaynak aktarılmasında aracılık etmek gibi işlevleri yerine getirmektedir.

Fonksiyonel merkezler kendi içinde üç alt dala ayrılmaktadır. Bunlar:

1. Birincil Merkezler (Primery Conters)

2. Fon Sağlayıcı Merkezler (Funding Centers)
3. Fon Toplayıcı Merkezler (Collection Centers)

Birincil merkezler; genellikle uluslararası finansal merkezler olup, kredi yönetimi ve sendikasyonlara katılma gibi bankacılık ve kıyı bankacılığı işlemlerini gerçekleştiren, gerek iç piyasa gerekse dış dünyadan kaynaklanan fon sunum ve isteminin karşılaştığı son derece gelişmiş finansal merkezler olarak tanımlanmaktadır.

İç piyasanın fon isteminin, bölgede biriken fonlardan oldukça düşük bulunduğu bölgeler bulunmaktadır. Bu bölgelerdeki fon faizlerinin, yerel finansal kuruluşlardan çok daha komplike biçimde uluslararası piyasada değerlendirmek amacıyla merkezler oluşturulmaktadır. Bu merkezlere Fon Toplayıcı Merkezler denmektedir. Burada toplanan fonlar, fon açığı bulunan bölgelere aktarılmaktadır. Dış dünyadan gelen fonların ağırlıklı olarak iç piyasadaki yerel projelerin finansmanında kullanılmasına aracılık eden merkezlere ise, Fon Sağlayıcı Merkezler denilmektedir.

Kıyı bankaları özel bir banka olmayıp, temel olarak diğer bankalar gibi mevduat toplamakta, kredi vermekte ve güvene dayalı işlemler (fiduciary) yapmaktadır. Kıyı bankalarını diğer bankalardan ayıran özelliklerin başlıcaları aşağıdaki gibidir:

1. Kıyı bankaları buldukları ülkede geçerli olan para birimi dışındaki bir para birimi ile işlem yapar.
2. Kıyı bankaları koşul olmasa da esasen yerleşik olmayan kişiler ve kurumlarla işlem yapar.
3. Kıyı bankaları genellikle³ yurtiçi finans piyasasının tabi olduğu yasaların, sınırlamaların ve denetimlerin çoğundan bağıştıktır.
4. Birçok kıyı bankacılığı merkezinde çok sıkı biçimde sır saklama ilkesi uygulanmaktadır

Birçok kıyı bankacılığı merkezinde sıkı biçimde sır saklama ilkesi uygulanmaktadır.

Kıyı bankaları klasik anlamda bankacılık hizmetlerinden fon toplamak, döviz ve dövize bağlı işlemler, dış ticaret finansmanı, kredi sendikasyonu düzenlemeleri, factoring, forfaiting gibi dışsattım işlemleri, leasing, para swapları arbitraj, altın işlemleri, yatırım fonlarının oluşturulması, menkul kıymet portföylerinin yentilmesi ve varlıklı müşterilerin her türlü ekonomik faaliyetlerinin yönetilmesi gibi hizmetler de vermektedirler.

Kıyı bankacılığının gelişmesinde, bu bankalara tanınan serbestlikler önem arz etmektedir. Genel olarak bu serbestlik ve bağıştıklıklar aşağıdaki gibidir:

1. Faiz oranlarının belirlenmesinde serbestlik.
2. Belli bir likidite, disponibilite oranı uygulanmaması, munzam karşılık yatırılmaması.
3. Dolaysız vergi olarak alınan gelir veya kurumlar vergisinin kaldırılması ya da çok düşük düzeylere çekilmesi veya vergi planlamaları yoluyla sıfırlanması.

³ Musalem, Alberto, Errico Luca; Monetary and Exchange Affairs Department, Offshore Banking – An analysis of Micro-and-Macro-Prudential Issues, IMF Working Paper WP/99/5.

Bankaların müşterilerine ödeyecekleri faizden veya interbank işlemlerinden doğacak faizlerden stopaj kesilmemesi, yurt içi bankaların tabi olduğu kambiyo sınırlamalarına tabi tutulmaması. Bu avantajlar sayesinde kıyı bankaları klasik bankalara oranla daha düşük maliyetle hizmet verme olanağına sahip olmaktadır.

Uluslararası bankaların başka merkezlerde gerçekleştirdikleri kredi, tahvil operasyonları ve diğer bazı işlemleri vergi avantajı nedeniyle kayıt merkezlerinden geçirmekte ve muhasebe kayıtlarını buralarda tutmaktadırlar. Bu merkezler vergi ve kambiyo denetiminin olmadığı, sadece sabit bir ücretin ödendiği yerlerdir. Eurotahvil çıkarımcılarının (ihraçlarının) bu merkezlerde kurulan paravan ya da sanal şirketler tarafından yapılması ve kaynağın ana şirkete kullandırılması faaliyetlerin başında gelmektedir.

Fonksiyonel merkezler ise, uluslararası para ve sermaye piyasalarının önemli halkalarıdır. Uluslararası fonların geçiş merkezi olan bu tür merkezlerde, mevduat toplama ve kredi verme gibi tüm bankacılık işlemleri yapılmaktadır. Uygulamada fonksiyonel merkezlerin de kendi aralarında ikiye ayrıldığı görülmektedir. Birinci kategoride değerlendirilen merkezler için bir ülke sınırları içerisindeki tüm ülke alanı kıyı bankası faaliyet alanı olarak belirlenmektedir. Her banka bu ülkede kendi kıyı bankası şubelerini açmakta ve faaliyetlerini bu şubeler aracılığı ile gerçekleştirmektedirler. Yabancılarla ülke dışında yapılan işlemlerin kayıtları esas olarak ülke içinde tutulmak ve para ülke içindeki bankanın hesabına yatmaktadır (Ülke çapında tüm alanı kıyı bankacılığı faaliyet alanı ilan eden ülke içinde). Ülkelerin bankalarına bu ülkelerde şube açmalarına izin vermesi halinde bankalar, yabancıların hesaplarını kıyı bankacılığı yapan şubeleri aracılığı ile değerlendirme yoluna gideceklerdir. Bu hesapların ülkelerdeki bankalar yasası ve vergi yasaları açısından durumu incelendiğinde, bu hesapların işleyişinin o ülkelerdeki yasal düzenlemelere tabi olmadan uluslararası kıyı bankacılığı kurallarına göre işlem gördükleri görülmektedir. Ülkesinin tamamını kıyı bankacılığı faaliyetine açan ülkelere örnek olarak Lüksemburg , Singapur ve Bahama Adaları verilebilir.

İkinci tür merkezlerde ise, ülkeler belirli bir bölgeyi serbest para ve ticaret merkezi ilan etmekte ve esasen bütün işlemler yurt içinde oturma izni olmayan kişiler adına yapılmaktadır. Bu bölgeler siyasi olarak ilgili ülkenin sınırları içinde kalmakla birlikte bu bölgelerde yapılan işlemler açısından ülkenin gümrük hattı dışında ve yasal düzenlemelerinin sonladığı alan sayılmaktadır. Genelde, ülke sınırları içinde uygulanan kambiyo, bankacılık ve vergi kanunları ya da bu düzenlemelerin bir bölümü bu bölgelerde uygulanmamaktadır.

Ancak bu uygulamanın bir sakıncası bu tür yerlerde yapılan bankacılık faaliyetinin, yurtiçi bazı kurum ve kuruluşların bu bölgelerin avantajlarından yararlanmak amacıyla birtakım hesaplarını yurt dışına kanalize etmeleri sonucunu doğurmaktadır. Serbest bölgelerde bulunan kıyı bankalarına yatırılan fonlar, yabancı kaynaktan sağlanmış olacağından, bu fonların tekrar yurt dışına verilmesinde vergi veya diğer yükümlülükler doğmamakta, hatta bu bölgelerden elde edilen karlar (Türkiye'deki Serbest Bölgeler Kanunu'nda yer alan düzenlemelerde yer aldığı gibi) yurt içine getirildiğinin kambiyo mevzuatı hükümlerine göre tevsik edilmesi koşuluyla vergi dışı kalabilmektedir.

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, kıyı bankacılığı işlemleri klasik bankacılık işlemlerinden çok fazla farklılık göstermemektedir. Bu bankaların yapmış olduğu işlemleri 3 ana başlıkta toplayabiliriz:

1. Kısa Vadeli İşlemler
2. Uzun Vadeli İşlemler
3. Trust İşlemleri

Kısa vadeli işlemler, kıyı bankacılığı merkezlerine göre farklılıklar göstermekle birlikte hemen her tür bankacılık işlemleri yapılmaktadır. Ayrıca, bu merkezlerde para ve faiz swapı, altın ve döviz işlemleri, forward, future ve opsiyon işlemleri yoğun olarak yapılmaktadır. Merkezlerin özelliğine göre farklı bankacılık işlemlerini ağırlıkla yapmaktadırlar. Örneğin; Ortadoğu'nun en büyük finans merkezlerinden biri olan Bahreyn, topladığı fonların önemli bölümünü bölgenin kalkınmasına yönlendirmekte ve işlemlerinde genelde komşu ülkelerin paralarını kullanmakta iken; Londra ve Singapur dolar üzerinden mevduat sertifikası ihracına ağırlık vermekte; Bahama Adaları ve Panama ise kaçak fonlara göz yummaktadır.

Kıyı bankacılığı merkezlerinde bir yıldan uzun vadeli işlemler; kredi ve tahvilleri ihraçlarından oluşmaktadır. Kısa vadeli mevduat, orta ve uzun vadeli olarak birden fazla bankanın katıldığı ve dalgalı faiz esasına dayalı sendikasyon kredisi olarak verilmektedir. Ayrıca, yabancı tahvil ve Eurotahviller ihraç edilmektedir. Leasing, factoring ve forfaiting gibi dışsattım finansman yöntemleri de diğer uzun vadeli kıyı bankacılığı faaliyetleri arasında yer almaktadır.

Kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunan bankaların yaptığı üçüncü ana başlık altında belirtilen işlem ise trust işlemleridir. Trust işlemi, bir kimsenin sahip olduğu menkul ve gayrimenkul kıymetlerini korunması, saklanması, işletilmesi, yönetilmesi, ölümünden sonra vasiyetname hükümlerini uygulanması ve gelirlerini, önceden belirlenen koşullarda değerlendirilmesi amaçlarıyla imzalanan bir sözleşmeyle "Trustee" adı verilen kişi veya kurumlara devretmesi olarak tanımlanmaktadır. Trust işlemi yapan kişi veya kurumları seçen kişilere "Trustor", yatırım yapan kişi anlamında "Settlor" veya vasiyette bulunan anlamında "Testatör" olarak adlandırılmaktadır. Trustee'nin yapılan sözleşmeye dayanarak üstlendiği yükümlülükleri şöyle sıralayabiliriz:

- Trustorun sahip olduğu malvarlığını korumak ,yönetmek ve işletmek.
- Servetin işletilmesi sonucunda üzerinden elde edilecek geliri trustor'ın ya da onun belirlediği kişi veya kişiler arasında dağıtmak veya bu gelire yeniden yatırım yapmak.
- Trustor'ın talimatıyla serveti elden çıkarmak.

Güven esasına dayanan bu işlemlere bankalar da kendi faaliyetleri arasında yer vermiş ve giderek yaygınlaşmıştır.

Günümüzde daha da karmaşık hale gelen finans tekniklerini uygulamak, vergi ve istisnaların dışında tutarak servetlerini daha da artırmak isteyen trustorlar kıyı bankaları aracılığı ile bu faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Trust hizmetleri diğer bankacılık işlemlerinden farklı olup, sürekli bir hizmet söz konusu olduğundan vade söz konusu olmamaktadır. Bütün işlemler gizlilik ve güven esası çerçevesinde yapıldığından, trust işlemleri müşterilere göre farklılıklar gösterebilmektedir. Müşteri adına her türlü olanağın en iyi şekilde değerlendirilmesi ve çok yakın ilişkilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Günümüzde olağanüstü boyutlar kazanan uluslararası fonlardan pay almak isteyen kıyı bankacılığı merkezlerinin sayısı sürekli artmaktadır. Bazı ülkeler, sınırlarının tamamını kıyı bankacılığına açarak ülkenin tamamını faaliyet alanı ilan ederken; bazıları da, kıyı bankacılığının ülke ekonomisine zararlı olabileceğini düşünerek "serbest bölge" olarak adlandırılan yeni bir faaliyet alanı oluşturmaktadır. Her iki durumda da kıyı bankacılığı merkezinin taşınması gereken asgari bazı koşullar bulunmaktadır. Bu koşulları şöyle sıralayabiliriz:

1. Daha çok ülkeyle vergi anlaşmalarına gitmesi.
2. Kurulu bankacılık sektörü ve iyi bir iletişim ağının kurulu bulunması.
3. Düşük kurumlar vergisi veya hiç vergi olmaması.
4. Faiz ve kar payı (temettü) ödemelerinde gelir vergisi tevkifatı uygulanmaması.

Uluslararası finansman şirketleri, sağladığı vergi ve ticari avantajlar nedeniyle özellikle grup şirketleri tarafından yeğlenmektedir. Firmalar serbest bölgelerde şirketler kurmakta ve borç aldığı fonları bu şirketlere aktarmaktadır. Serbest bölgede faaliyet gösteren şirket ana şirketten almış olduğu fonu diğer grup şirketlerine kullanılmakta ve faiz geliri elde etmektedir. Grup şirketleri ödemiş olduğu faizlerinin tamamını indirim konusu yapmakta iken, serbest bölgede faaliyet gösteren şirket elde ettiği faiz geliri üzerinden düşük oranlı vergi ödemekte veya hiç vergi ödememektedir. Yapmış olduğumuz bu açıklamalardan sonra dünya üzerinde faaliyet gösteren önemli kıyı bankacılığı merkezlerini belirtmekte yarar vardır:

- 1- Aruba
- 2- Bahama Adaları
- 3- Bahreyn
- 4- İngiliz Virjin Adaları
- 5- Cayman Adaları
- 6- Dublin
- 7- Jersey
- 8- Liechtenstein
- 9- Lüksemburg
- 10- Malta
- 11- Hollanda
- 12- Hollanda Antilleri
- 13- Singapur
- 14- Uruguay
- 15- KKTC

3. TÜRKİYE'DEKİ OFF-SHORE BANKACILIĞIN GELİŞMEMESİNİN NEDENLERİ

Bunun nedenleri konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. İlk görüş, Türkiye'de yukarıdaki düzenlemeler yapılırken körfez krizinin ve yavaş yavaş savaş rüzgarlarının azalmaya başlaması, ülkemizin de bu bölgeye çok yakın oluşu ve savaş nedeniyle bölgedeki siyasi istikrarın bozulması, Bahreyn ve Kuveyt gibi kıyı bankası merkezlerinde faaliyette bulunan firmaların bu nedenlerden dolayı İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi'nde faaliyette bulunma istek ve nedenlerinin ortadan kalkmış olduğu ileri sürülmüştür.

Ülkemizde kıyı bankacılığına ilişkin düzenlemeler Serbest Bölgeler Kanunu çerçevesinde Bakanlar Kurulu Kararları ile düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerin çok açık olmadığı ifade edilmekte olup, kıyı bankacılığının geliştiği ülkelerde kısa ve anlaşılır bir mevzuatın uygulandığı, geriye dönük düzenlemelerin yapılmayacağı ve hakların korunacağına ilişkin güvenceler verildiği belirtilmektedir. Ülkemizde ise, düzenlemelerin yasa yerine Bakanlar Kurulu Kararları ile yapıldığı ve bu kararların yeterince açık olmadığı ve üstelik de kimi zaman özellikle vergi yasa ve uygulamalarının geriye dönük olarak uygulandığı ifade edilmektedir.

Daha öncede vurguladığımız gibi, kıyı bankacılığı merkezleri kayıt merkezleri ve fonksiyonel merkezler olarak iki kategoride değerlendirilmektedir. Kayıt merkezleri; vergi ve kambiyo avantajları nedeniyle yapılan işlemlerin üzerinden geçirildiği ve muhasebe kayıtlarının tutulduğu merkezlerdir. Fonksiyonel merkezler ise, uluslararası para ve sermaye piyasalarının önemli önemli bir halkasını oluşturmakta olup, mevduat toplama ve kredi verme gibi tüm bankacılık işlemlerinin yapıldığı merkezlerdir. Türkiye'de kıyı bankacılığına yönelik yapılan yasal düzenlemeler incelendiğinde sadece kayıt merkezi yaratılmasına ilişkin düzenlemeleri içerdiği görülmektedir. Kıyı bankacılığına yönelik yapılan düzenlemeler ile uluslararası firmaların İstanbul'da toplanmasını sağlamak, İstanbul'u uluslararası düzeyde bir finans merkezi haline dönüştürmek ve dış kaynaklardan elde edilecek fonların ülke içindeki yatırımlara yönlendirilmesinin amaçlandığı söylenebilir. Beklentiler ve yola çıkılırken konulan hedefler çok yüksek olmasına karşı; ancak, yapılan düzenlemeler sadece kayıt merkezi yaratılmasına yönelik olmuştur. Bu tür kayıt merkezlerinin ülke ekonomisine katkısı çok büyük boyutlarda olmamakta, ancak küçük ülkelerde ve ekonomik gelişmenin az olduğu ekonomilerde bu katkılar anlamlı tutarlara ulaşmaktadır. Kayıt merkezlerinin genellikle iç pazarı küçük, yeterli ulusal sermaye birikimi sağlayamamış, para otoritesinin bulunmadığı veya çok zayıf olduğu, az nüfuslu ve gelirlerinin büyük bölümünü turizm ve hizmet sektöründen sağlayan üretim ve tüketim kapasitelerinin küçük olduğu ülkelerde geliştiği görülmektedir. Bu tanım Türk ekonomisi için pek geçerli değildir. Türkiye ekonomisi gibi göreceli olarak büyük ekonomilerde bu katkı önemsenmeyecek boyutlarda kalmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve İngiltere'de kıyı bankacılığı faaliyetlerinin düzenlenmesi yerine, yurtdışı bankacılık işlemlerinin maliyetleri düşürülmüş ve böylece zaten gelişmiş bir ekonomiye sahip bu iki ülke büyük finans merkezleri haline gelmiştir. Keza Hollanda ve Lüksemburg'da büyük mali avantajlar sağlanmak yerine, vergi oranları düşürülmüş ve bir çok ülke ile vergi anlaşmaları yapılarak önemli tutarda fonların birikmesi sağlanmıştır.

Asıl önemli nokta, oluşturulan merkezlerin fonksiyonel merkezler olmasıdır. İstanbul'un uluslararası alanda önemli boyutlara ulaşan bir fonksiyonel merkez haline gelememesi ve buna ilişkin olarak düzenlemelerin yapılmamış olması, bir görüşe göre bir çok merkezde olduğu gibi belli bir serbest bölge yerine ülke ekonomisinin veya daha geniş bir ekonomik alanının kıyı bankacılığına açılmamış olması gibi nedenlerle Türkiye'de kıyı bankacılığı gelişmemiştir.

Dünya üzerinde kıyı bankacılığını özendirilen ülkelerde yapılan düzenlemelerle dış kaynakların ülke ekonomisine çekilmesine çalışılmış ve bunda da başarılı olunmuştur. Türkiye'de ise, tam tersi bir gelişme gözlenmiştir. Daha önce belirttiğimiz üzere İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi'nde kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak üzere bazı Türk bankalarının da başvuruda bulunduğu ya da başvurmayı düşündüğü basında çıkan haberlerde yer almıştır. Ancak bu bankaların hiç birisi bu bölgede banka kurmamıştır. Ayrıca diğer bankaların da böyle bir girişimi

olmamakla birlikte Türk Bankaları Türkiye dışındaki kıyı bankacılığı merkezlerinde banka kurmuşlar ya da şube açmışlardır.

Türkiye’de kurulu bankaların Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi yerine ülke dışında kıyı bankacılığı merkezlerinde kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmalarının nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

Serbest Bölgelerde Banka Kurulması ve Yabancı Bankaların Şube Açmalarına Dair 90/999 Sayılı Kararın 2. maddesinde serbest bölgelerde banka kurulması ve şube açılması için gerekli koşulları belirlemeye, bu suretle faaliyete geçecek bankaların diğer serbest bölgelerde de şube açmalarına izin vermeye Hazine Müsteşarlığı’nın bağlı olduğu Devlet Bakanlığı’nın yetkili olduğu belirtilmektedir. Bakanlık çıkarmış olduğu 1 numaralı Tebliğ ile 3218 Sayılı Serbest Bölge Kanunu çerçevesinde Bakanlar Kurulu tarafından uygun görülen serbest bölge veya bölgelerde münhasıran kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak üzere bankaların kuruluşu, Türkiye’de fiilen bankacılık faaliyetinde bulunmayan yabancı bankaların şube açması, faaliyet esasları, hesap ve kayıt düzeni ve denetim usullerini düzenlemiştir. Tebliğin 11. maddesinde Türkiye’de kurulu bankaların Tebliğin birinci maddesinde tespit edilen serbest bölge veya bölgelerde şube açmak suretiyle faaliyet gösteremeyecekleri belirtilmektedir. Bu durum, Türkiye’de kurulu bankaların Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi’nde kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak amacıyla şube açmalarına engel olmuştur. Bu tür bir faaliyet için ise yeni bir banka kurmaları ve yeni kurulacak banka için Bakanlığın belirleyeceği koşulların yerine getirilmesi gerekecektir. Bunun yerine birçok banka Türkiye dışında bulunan kıyı bankacılığı merkezlerinde şube açarak kıyı bankacılığı yapabilmektedirler. Bu prosedür çok daha kısa ve daha düşük masraflı olmaktadır. Hatta bazı bölgelerde yalnızca temsilcilik açmak suretiyle kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunabilmektedirler.

Serbest Bölgelerde Banka Kurulması ve Yabancı Bankaların Şube Açmalarına Dair 90/999 Sayılı Kararın 4. maddesinin b bendi uyarınca serbest bölgelerde kurulan veya şube açan bankalar Türkiye’de yerleşik kişilerden (Türkiye’de kurulu bankalar hariç) mevduat kabul edememekte, bono, tahvil ve benzeri kıymetler ihraç etmek suretiyle ödünç para toplayamamaktadırlar. Ancak Türkiye’de kurulu bankalar yurt dışında mevcut bir kıyı bankacılığı merkezinde banka kurarak veya şube açarak bu kısıtlamayı aşmakta ve Türkiye’de yerleşik (mukim) kişilerden mevduat toplamakta ve bu mevduatları Türkiye’de yerleşik şirketlere kredi olarak vermektedirler. Yurtiçi şubelerden fon toplayan banka bu fonları 025-Yurtdışı Bankalar Hesabı aracılığıyla kıyı bankacılığı yapan yurtdışındaki şubesine transfer edip, mevduat sahiplerine off-shore şubenin mevduat cüzdanını vermektedir ya da yurt dışında eğer yeni bir banka kurmuş ise, off-shore banka ile Türkiye’deki ana banka arasında bir muhabirlik sözleşmesi imzalanmakta ve bu muhabirlik sözleşmesi ile Türkiye’de her türlü bankacılık işlemi yapılabilmektedir. Türkiye’de yerleşik bankanın Genel Müdürlük nezdinde off-shore adına bir hesap açılmakta, off-shore banka adına toplanan fonlar bu hesaba kaydedilmekte ve bu fonlar Türkiye’deki banka aracılığı ile yine Türkiye’de faaliyet gösteren şirketlere kredi olarak verilmektedir. Bu işlemler yapılırken kağıt üzerinde (sanal olarak) bu fonlar off-shore bankaya havale edilmiş gibi gösterilmekte ve off-shore bankadan alınan talimatlar doğrultusunda toplanan bu fonlar repo, hazine bonosu alımı ya da kredi olarak müşterilere kullandırılmaktadır.

Türkiye’de yerleşik bankaların Türkiye’deki kıyı bankacılığı merkezinde faaliyette bulunmalarının en önemli iki nedeni yukarıda da belirtildiği üzere bu merkezlerde şube

açamamaları ve Türkiye'den mevduat toplayamamalarıdır. Ancak bu bankaların çoğunun yurt dışında bir çok kıyı bankacılığı merkezinde şubeleri veya iştirakleri bulunmaktadır

Türk bankaları İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi'nde faaliyette bulunmamakla birlikte yurt dışındaki şube, temsilcilik ve kurmuş oldukları bankalarla önemli derecede bankacılık faaliyeti yapmaktadırlar.

4. TÜRK BANKALARININ YURT DIŞINDA KURULU OFF-SHORE BANKALAR VEYA OF SHORE BANKACILIK FAALİYETİNDE BULUNAN ŞUBELER ARACILIĞI İLE TÜRKİYE'YE YÖNELİK FAALİYETLERİ

4.1. Yurt Dışında Kurulu Bankalar Aracılığı ile Yapılan Faaliyet

Yurt dışındaki off-shore merkezlerde kurulan bankalar aracılığıyla Türkiye'den mevduat toplanıp, yine Türkiye'ye kredi verilmektedir. Bu faaliyet sonucunda elde edilen kazançlar, söz konusu bankaların yurt dışında kurulduğu, Türkiye'de şube veya temsilciliğinin olmadığı, ticari faaliyetin Türkiye'de gerçekleştirilmediği gerekçeleriyle, bu bankaların elde ettiği kazanç vergi yönünden Türkiye'de beyan edilmemektedir. Ayrıca, banka lehine alınan paralar karşılığında banka ve sigorta muameleleri vergisi hesaplanmamakta, mudilerin hesapları yurt dışındaki şubelerde açıldığı ileri sürülerek mevduatlara ödenen faizler üzerinden Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesi uyarınca gelir vergisi kesintisi (tevkifatı) yapılmamaktadır.

Türkiye'deki bankaların kaynak maliyetlerini azaltmak, mali ve hukuki denetimin dışında bankacılık işlemleri yapmak ve müşterilere ayrıcalıklı hizmetler sunmak amaçlarıyla bir çok kıyı bankacılığı merkezinde ve KKTC'de kıyı bankacılığı faaliyetinde buldukları görülmektedir. Bu faaliyetler, bu merkezlerde kıyı bankası iştiraki kurmak suretiyle olabileceği gibi başka kıyı bankalarıyla anlaşma sağlamakla da yapılabilmektedir.

Eğer yurt dışında kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunan bir banka kurulmuş ise, tüm işlemler yurtiçi banka ile kıyı bankası arasında düzenlenen muhabirlik hizmet sözleşmesi çerçevesinde gerçekleşmektedir. Farklı işlem türleri ile de karşılaşılma ile birlikte, iki banka arasındaki ilişkiler genel olarak aşağıda açıklanan sistematik içinde olmaktadır:

- Tüm bankacılık işlemlerinde yurtiçi kuruma ait entegre bilgisayar sistemi kıyı bankası ile birlikte kullanılmaktadır. Kıyı bankası, Türkiye'deki bankada vadesiz ve vadeli mevduat hesapları açtırmakta, bu hesaplara belirlenen faiz oranları uygulanmaktadır.
- Kıyı bankası müşterileri, Türkiye'deki bankanın şubelerine başvurarak kıyı bankası nezdinde hesap açtırmakta ya da varolan hesaplarına ilişkin işlemler yapmaktadır. Bu işlemler yurtiçindeki bankanın kayıtlarında genellikle yurt dışına yapılan veya gelen havalelerin ödenmesi şeklinde ya da kıyı bankasının ilgili bankadaki hesaplarına yapılan havaleler şeklinde yer almaktadır. Ancak söz konusu banka ilgili müşteri ve hesabına ilişkin bilgiye var olan bilgisayar sistemi sayesinde ulaşmaktadır. Banka yaptığı havaleler için genellikle masraf almamaktadır. Müşterilerin vadelerinde başvurması üzerine, kıyı bankasının banka nezdindeki hesabından ödeme yapılmakta, kıyı bankasının keşide ettiği çekler de bu hesaptan ödenmektedir. Her iki banka da 3167 Sayılı Çek Yasası kapsamında işlem yapmakta, borçlusu Türkiye'de bulunan şirketlerin tahsil işlemi bankanın tüm

şubeleri tarafından yapılmakta ve senet tahsil işlemleriyle ilgili masraflar kıyı bankasının hesabına mal edilmektedir.

- Türk parası veya döviz nakit gereksinimlerinin karşılanmasında öncelikle yurtiçi banka ve off-shore iştiraki birbirinden yararlanmaktadırlar. Hatta kıyı bankası, yurtiçi bankaya en başta sözleşmeyle aktif toplamının belli bir yüzdesi kadar kredi limiti özgelemekte (tahsis etmekte) ve Türkiye'deki banka, bu bankanın hesaplarından gereksindiği kadar parayı çekebilmektedir. Ay sonları itibariyle düzenlenen ekstrelerle hesap denkleştirilmesi (mutabakatı) sağlanmaktadır. Kıyı bankasının yurtiçi kurumlara kredi kullandırmasında ise yurtiçi banka, istihbarat, ödeme, tahsil ve takip işlerini yapmaktadır.

4.2. Yurt Dışındaki Şubeler Aracılığı ile Yapılan Faaliyet

Yurt dışındaki şubeler aracılığı ile işlem yapan bankalar ise, müşterilerini yurt dışındaki şubelerinde hesap açmaya yönlendirilmekte; eğer, hesaplarını yurt dışındaki şubede açtırlarsa faiz üzerinden gelir vergisi ve fon kesintisi yapılmayacağı ve bu yüzden daha yüksek faiz ödeyecekleri belirtilmektedirler. Mudilerden toplanan mevduatlar yurt dışındaki şubeye havale edilmiş gibi gösterilmekte, aynı anda yurt dışından havale ile Türkiye'ye geri gelmekte ve kredi olarak Türk firmalarına verilmektedir. Bu işlemler için genelde aşağıdaki muhasebe kayıtları yapılmaktadır:

Öncelikle mudiler yurt dışındaki şube nezdinde hesap açtırdığında, şube tarafından mudiye "Dövizli Havale Formu" doldurulmaktadır. Mudi yurt dışındaki şubeden gönderilen hesap cüzdanını yurt içindeki hesap açtırmak için başvurduğu şubesinden almaktadır. Mudiye vadede yapılan ödeme üzerinden bankanın tarafından Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesi gereği herhangi bir gelir vergisi kesintisi yapılmamaktadır. Mudinin başvurduğu Şube tarafından yapılan muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olmaktadır:

_____ / _____		BORÇ	ALACAK
011-01-001	EFEKTİF DEPOSU		
	Alman Satılan Efektifler H USD	xxxxxx	
	91-01 ŞUBELER CARİ HESABI		xxxxxx
	072- Dış İşleri-(USD)		
_____ / _____			

Bankaların Genel Müdürlük Dış İşlemler Merkezi tarafından yapılan muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olmaktadır:

_____ / _____		BORÇ	ALACAK
291-01	ŞUBELER CARİ H.	xxxxxx	
	(USD)- Yurtiçi Şube		
	025-00 YURTDIŞI BANKALAR		xxxxxx
	Yurtdışı Şube		
	USD-Vadesiz Hesap		
_____ / _____			

Mudi vade sonunda hesabını kapattığı ve nihai olarak (ana para ve faiz toplamı) aldığıında, daha önce hesap açtırdığı şubede aşağıdaki kayıtlar yapılmaktadır:

/		BORÇ	ALACAK
291-01 ŞUBELER CARİ H. (USD)		xxxxxx	
072 Dış İşleri			
011-01-001 EFEKTİF DEPOSU			xxxxxx
Alınan Satılan Efektifler (USD)			

Dış İşlemler Merkezi tarafından yapılan kayıt:

/		BORÇ	ALACAK
025-00 YURTDIŞI BANKALAR		xxxxxx	
Vadesiz Hesap			
Yurtdışı Şube			
(USD)			
291-01 ŞUBELER CARİ H.			xxxxxx
USD Yurtiçi Şubeler			

Yukarıda yer alan muhasebe kayıtlarından da görüleceği üzere; yurtiçinde (Türkiye'de) yerleşik kişilerin yurtiçinde bulunan X Bankasının yurt içi şubelerinden yurtdışı şubeleri üzerine hesap açılışında (025-00 YURTDIŞI BANKALAR -Vadesiz Hesap - Yurt Dışı Şube) hesabına banka genel müdürlüğü Dış İşlemler Merkezi tarafından borç kaydı yapılmaktadır. 025-00 YURTDIŞI BANKALAR-Vadesiz Hesap olarak yer alan hesabın yardımcı defterlerinden her bir döviz cinsi itibariyle (USD,DM,....vb) döküm yapılmaktadır. Kimi bankalarda diğer döviz cinsleri üzerinde işlem yapıldığında çapraz kurlar esas alınarak diğer döviz cinsleri USD cinsine dönüştürülmektedir.

Yurt dışı şubelerde ise, yukarıdaki kayıtlara karşılık olarak kendi muhasebe sistemine göre aşağıdaki kayda benzer kayıtlar yapılmaktadır:

/		BORÇ	ALACAK
Genel Merkez.		xxxxxx	
Diğer Müşt.Vdl.			xxxxxx

Muhasebe işlemlerinden anlaşıldığı üzere para hareketleri tamamen Türkiye şubelerinde cereyan etmektedir. Kısaca, müşterinin nakdi para yatırma işlemi ve nakdi para kullanma işlemi Türkiye şubelerinde gerçekleşmekte; bankaların yurtdışı şubeleri ise sadece kaydi işlemlerde kullanılmaktadır. Bir başka deyişle, şu an için uygulanan sistemde yurtdışı şubeler iç yasal düzenlemelerin dolanılması amacıyla kullanılmakta ve sanal işlemler yapılmaktadır.

Yurt dışındaki off-shore merkezlerde açılan şubelerde elde edilen kazançlar yurda getirilerek konsolide edilmekte ve banka yurtdışından elde ettiği kazançları üzerinden de kurumlar vergisi ödemektedir. Ancak, mudilerin hesapları yurt dışındaki şubelerde açıldığı ileri sürülerek mevduatlara ödenen faizler üzerinden Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesi uyarınca gelir vergisi tevkifatı yapılmamakta ve buna bağlı olarak fon payı da hesaplanmamaktadır.

5. OFF-SHORE BANKALARIN, OFF-SHORE BANKACILIK FAALİYETİNDE BULUNAN ŞUBELERİN VE OFF-SHORE BANKALARDAKİ HESAP SAHİPLERİNİN ELDE ETTİĞİ KAZANÇLARIN VERGİLENDİRİLMESİ

Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunu hükümleri çerçevesinde tam mükellef konumunda bulunan mükellefler, Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri kazanç ve iratların tamamı üzerinden vergilendirilmektedir. Türkiye'de yerleşik olmayan gerçek kişiler ve kanuni ve iş merkezlerinin her ikisi de Türkiye dışında bulunan kurumlar vergisi mükellefleri ise sadece Türkiye'de elde ettikleri kazanç ve iratlar veya kurum kazançları üzerinden vergilendirilmektedir. Off-shore bankacılık faaliyetinde bulunan banka ve şubelerin faaliyetleri özellikle de Türkiye'ye yönelik olarak yaptıkları faaliyetleri sonucunda elde ettikleri kurum kazancının Kurumlar Vergisi Kanunu açısından irdelenmesi gerekmektedir. Ayrıca, bu bankalarda yaptıkları işlemler sonucunda gelir elde eden kişilerin (gerçek ve/veya tüzel) durumlarını ise Gelir Vergisi Kanunu'ndaki hükümler açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak tüm bu değerlendirmeleri yaparken Türkiye'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının dikkate alınması zorunludur.

5.1. Off-Shore Merkezlerde Kurulu Bankaların ve Şubelerin Elde Ettikleri Kazançların Vergi Kanunları Açısından Değerlendirilmesi

Kurumlar vergisinin konusu, yani üzerinden kurumlar vergisi alınan şey kurum kazancıdır. Kurum kazancının hangi ögelerden meydana geleceği ise Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 1.maddesinde "Gelir vergisi mevzuuna giren gelir unsurlarından terekküp eder" şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre kurum kazancı, Gelir Vergisi Kanunu'nun ikinci maddesinde belirtilen gelir unsurlarının bir veya bir kaç ya da tamamından oluşan kazanç ve iratlar toplamı olacaktır.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 9. maddesinde, ilgili Kanununun birinci maddesinde yazılı tüzel kişilerden kanuni veya iş merkezleri Türkiye'de bulunanların gerek Türkiye'de, gerekse yabancı memleketlerde elde ettikleri kurum kazançları üzerinden vergilendirileceği belirtilmektedir. Kanunun 10. maddesinde kanuni merkezden maksat, vergiye tabi kurumların esas nizamname veya mukavelenamelerinde veya teşkilat kanunlarında gösterilen merkez olarak tanımlandıktan sonra; iş merkezinden maksadın iş bakımından muamelelerin bilfiil toplandığı ve idare edildiği merkez olduğu belirtilmiştir.

Dar mükellefiyet ise, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 11. maddesinde, Kanunun birinci maddesinde yazılı kurumlardan kanuni ve iş merkezlerinden her ikisi de Türkiye içinde bulunmayanların, yalnız Türkiye'de elde ettikleri kurum kazançları üzerinden vergilendirileceği hükme bağlanmıştır.

Bir ülkedeki vergi yasaları, devletin mali egemenliğine dayanarak, o ülke sınırları içerisinde ortaya çıkan vergiyi doğuran olaylara uygulanır. Uluslararası hukukta yerellik ilkesi, vergi hukukunda kaynak ilkesi olmaktadır. Buradan hareketle dar mükellefiyeti, bir ülkede yerleşik olmayan kişi ve kurumların o ülkede vergi yükümlüsü olması hali olarak tanımlayabiliriz. Bir devletin siyasi sınırları içinde bulunan tüm kişilere, yurttaşı olsun olmasın, yasalarını uygulayabilecektir. Buna kanunların mülkiliği ilkesi denilmektedir. Vergi yasalarının yer

bakımından uygulanması esas itibariyle kanunların mülkiliği ilkesine dayanmaktadır. Bir devlet egemenlik hakkına dayanarak çıkarmış olduğu vergi yasalarını siyasi sınırları içinde bulunan herkese uygular; bu kişiler ister yurttaş olsun ister olmasın, o devletin kendi vergileme yetkisine dayanarak koyduğu yükümlülüklerle uymak zorundadırlar⁴.

Dar mükellefiyette önem taşıyan hususlardan biri de, vergiye tabi kazancın hangi durumlarda Türkiye'de elde edilmiş sayılacağıdır. Dar mükellefiyette yabancı kurumun yalnızca Türkiye'de sağladığı kazanç vergiye tabi tutulduğundan Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 12. maddesinde dar mükellefiyet konusuna girecek kazançların hangi kazanç ve iratlardan oluşacağı açık olarak belirlenmiştir. Maddede dar mükellef kurumun vergi konusuna alınan kazançları Gelir Vergisi Kanunu'nda belirtilen kazanç ve iratlardan oluşmaktadır.

Tam mükellefiyette kurumlar vergisinin konusu, kurumların Türkiye içinde ve dışında elde ettiği kurum kazancıdır. Dar mükellefiyette kurumlar vergisinin konusunu ise Türkiye'de elde edilen kurum kazancı oluşturur. Ancak dar mükellefiyette kurum kazancını oluşturan gelirin yapısı itibariyle, gelir vergisinin konusunu oluşturan kazanç ve iratlardan hangisinin kapsamına girdiği önem taşımaktadır. Türkiye'de ticari ve zirai kazanç elde eden dar mükellef kurumların Türkiye'de elde ettikleri tüm kazanç ve iratları ticari kazanç niteliği taşır. Ancak Türkiye'de ticari ve zirai kazanç dışında gelir elde eden dar mükellef kurumların elde ettikleri gelirleri, gelir vergisinin konusunu oluşturan hangi kazanç ve irat türüne giriyorsa o türün özelliklerini korur. Yani dar mükellefiyette kurum kazancını oluşturan kazanç ve iratlar tam mükellefiyetin aksine kendi özelliklerini ayrı ayrı koruyabilir.

Bu çerçevede yurt dışında kurulu bankaların ve kanuni veya iş merkezleri Türkiye'de olan bankaların Türkiye dışındaki şubelerinin faaliyetleri sonucu elde ettikleri kazançları değerlendirmekte yarar vardır.

Türkiye'de kurulu bankaların yurt dışındaki şubeleri aracılığıyla elde ettikleri kazançlar, bu bankaların tam mükellef olmalarından dolayı, Türkiye'de sonuç hesaplarına intikal ettirilecek ve yurt dışında ödenen benzeri vergiler Türkiye'de tarh olunan kurumlar vergisinden indirilebilecektir. Ancak vergi indiriminde Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 43. maddesinin (1) ve (2) numaralı bentlerindeki aşağıdaki hükümlere dikkat edilmesi gerekmektedir:

"1. İndirilecek miktar, yabancı memleketlerde, elde edilen kazançlara, bu Kanunun 25.maddesinde yazılı nispetlerin uygulanmasıyla bulunacak miktardan fazla olamaz.

2. Yabancı memleketlerde vergi ödendiği yetkili makamlardan alınarak mahallindeki Türk elçilik veya konsoloslukları, yoksa mahallinde Türk menfaatlerini koruyan memleketin aynı mahiyetteki temsilcileri tarafından tasdik olunan vesikalarla tevsik edilmedikçe, yabancı memleketin vergisi Türkiye'de tarh olunan vergiden indirilemez."

Kanuni ve iş merkezleri Türkiye'de olmayan bir bankanın Türk vergi yasaları çerçevesinde vergilendirilebilmesi için belli koşulların varlığı aranır. Öncelikle, bu bankaların Türkiye'de bir kazanç elde etmeleri gerekmektedir. Dar mükellefiyet konusuna giren kurum kazançları Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 12. maddesinde 7 bent halinde sayılmıştır.

⁴ Şerafettin AKSOY; Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi, 5. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1999, ss. 23-24.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 12. maddesinin 1 numaralı bendine göre, yabancı kurumların Türkiye'de elde ettiği kazancın ticari kazanç olarak vergilendirilebilmesi için Türkiye'de Vergi Usul Kanunu hükümlerine uygun bir işyerinin veya daimi temsilcinin bulunması ve kazancın bu yerlerde veya bu temsilciler vasıtasıyla elde edilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de bir işyeri veya daimi temsilcisi bulunan dar mükelleflerin bu işyeri veya daimi temsilci vasıtasıyla elde ettiği kazancın Gelir Vergisi Kanunu'nda ticari kazanç dışındaki gelir unsurlarına girmesi önem arz etmemekte ve bu gelir ticari kazanç hükümlerine göre vergiye tabi tutulmaktadır. Örneğin; bir banka Türkiye'de daimi temsilcisi vasıtasıyla hazine bonusu alır ve faiz geliri elde ederse, bu faaliyeti sonucunda elde ettiği menkul sermaye iradı, ticari kazanç olarak vergilendirilecektir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 45. maddesinin (a) bendinde kazanç veya iradın ve gelir unsurlarının Türkiye'de elde edilmesi ve Türkiye'de daimi temsilci bulundurulması hususlarında, Gelir Vergisi Kanunu'nun 7 ve 8. maddelerinin hükümlerinin cari olacağı belirtilmektedir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 8. maddesinde daimi temsilci; bir hizmet veya vekalet akdi ile temsil edilene bağlı olup, onun nam ve hesabına muayyen veya gayri muayyen bir müddetle veya müteaddit ticari muameleler ifasına yetkili bulunan kimse olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, maddede başka şart aranmaksızın aşağıdaki kişilerin temsil edilenin daimi temsilcisi sayılacağı belirtilmektedir:

- Ticari mümessiller, tüccar vekilleri ve memurları ile Ticaret Kanununun hükümlerine göre acente durumunda bulunanlar,
- Temsil edilene ait reklam giderleri devamlı olarak kısmen veya tamamen temsil edilen tarafından ödenenler,
- Mağaza ve depolarında temsil edilen hesabına konsinyasyon suretiyle satmak üzere devamlı olarak mal bulunduranlar.

Bu kişilerin bir kaç kişiyi aynı zamanda temsil etmesi, daimi temsilcilik niteliğini (vasfını) değiştirmeyeceği de ayrıca belirtilmiştir.

Hizmet akdi Borçlar Kanunu'nun 313. maddesinde düzenlenmiştir. Yapılan düzenlemeye göre; hizmet akdi, bir mukaveledir ki onunla işçi, muayyen veya gayri muayyen bir zamanda hizmet görmeyi ve iş sahibi dahi ona bir ücret vermeyi taahhüt eder.

Vekalet akdi ise, Borçlar Kanunu'nun 386. maddesinde düzenlenmiş olup, "Vekalet, bir akittir ki onunla vekil, mukavele dairesinde kendisine tahmil olunan işin idaresini veya tekabül eylediği hizmetin ifasını iltizam eyler" şeklinde tanımlanmıştır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 8. maddesine göre, daimi temsilci sayılmanın diğer bir unsuru temsil edilenin nam ve hesabına hareket etmektir. Temsil edilenin nam ve hesabına hareket etmek, semeresi ve külfeti, diğer bir ifadeyle, ekonomik sonuçları temsil edilene ait olmak üzere bir faaliyet yapılması olarak tanımlanabilir. Ticari bir faaliyetin sonucu oluşacak kar veya zararın temsil edene değil, temsil edilene ait olması durumunu ifade etmektedir.

Bir kişinin daimi temsilci sayılması için üçüncü koşul ise temsil edilen ve temsil eden arasındaki ilişkinin devamlı olması gerekliliğidir.

T.C. Danıştay Dördüncü Dairesi'nin 06.11.1996 tarihli Esas No :1996/2143 ve Karar No:1996/3935 Kararında Türkiye'de yasaların izin vermemesinden dolayı televizyon yayını yapmak için şirket kuramayan kişiler, Fransa'da kurdukları şirket ile Fransa'dan Türkiye'ye yayın yaptığında ve Türkiye'deki ortaklık ilişkisi içinde olduğu şirket vasıtasıyla reklam geliri elde ettiği durumda, aralarında hizmet veya vekalet akdi olmadan dahi, daimi temsilci olmanın şartlarının oluştuğu kabul edilmektedir. Bu nedenlerden dolayı Türkiye'de, Fransa'daki şirketin dar mükellef olarak vergilenmesinde yasaya aykırılık görülmemiştir. Ancak gelirin hesabında özellikli bir yorum yapılmıştır. Türkiye'de dar mükellef olarak vergilenecek şirketin Fransa'da gelir getirici bir faaliyeti olmadığı, faaliyetinin tamamen Türkiye'ye yönelik olduğu belirtilerek, şirketin Fransa'da zararlı olduğunun, incelemede vergi matrahı hesaplanırken dikkate alınması gerektiği, sadece Türkiye'deki gelir ve giderlere göre hesaplama yapılmasının hatalı olduğu kabul edilmiştir.

Türkiye'de bir banka kurarak bankacılık faaliyetinde bulunulması durumunda, Bankalar Kanunu ve vergi kanunları ile diğer mevzuat hükümlerine tabi olarak faaliyet gerçekleştirilebilecektir. Bize göre; bunun yerine Türkiye'de banka kurmaktansa diğer bir ülkede (özellikle kambiyo ve vergi denetiminin çok zayıf ya da hiç olmadığı yerlerde) kurulan banka ile Türkiye'ye yönelik faaliyette bulunulması durumunda da, (Bu durumun yukarıda yer alan Danıştay Kararındaki televizyon şirketinin faaliyetine benzerlik göstermesi nedeniyle) Türkiye'de gelir getirici bir faaliyette bulunulması koşuluyla bu faaliyetin vergi konusuna girmesi gerekir. Ancak burada çok önemli bir husus söz konusudur. Bu bankaların Türkiye'ye yönelik faaliyetlerinin hangilerin Türkiye'de kazanç elde etme sonucunun doğurduğunun iyi belirlenmesi gerekmektedir. Bu belirlemenin ardından elde edilen bu kazancın ticari kazanç çerçevesinde mi, yoksa diğer kazanç unsurları çerçevesinde mi vergilendirileceği sorusu gündeme gelmektedir. Bu bankaların nasıl vergileneceğine yönelik açıklamaların, Türkiye'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarındaki düzenlemelerin de dikkate alınarak yapılması gerekmektedir.

Türkiye şu ana kadar 39 ülke ile çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması yapmış durumdadır. Yapılan anlaşmalar genellikle OECD'nin standart çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına uygundur.

Anlaşmaların mali ikametgah başlığını taşıyan maddelerinde (Genelde anlaşmaların 4. maddesi) "bir akit devletin mukimi deyimi" anlaşmanın amaçları bakımından o devletin mevzuatı gereğince yerleşme, ikametgah, kanuni (yasal) merkez, iş merkezi veya benzer yapıda diğer herhangi bir kriter nedeniyle vergi mükellefiyeti altına giren kişi veya kurum anlamına gelmektedir. Bir gerçek kişinin her iki akit devlette mukim olduğunda bu kişinin statüsünün nasıl belirleneceği anlaşmalarda bentler halinde sayılmaktadır. Gerçek kişi dışındaki bir kişi iki akit devletin de mukimi olduğunda ise hangi akit devletin mukimi sayılacağına ilişkin anlaşmalarda üç şekilde düzenleme yer almaktadır:

1. Bazı anlaşmalarda kanuni (yasal) merkezin bulunduğu ülke mukimi,
2. Bazı anlaşmalarda akit devletlerin yetkili makamları tarafından anlaşmalarda yer alan "Karşılıklı Anlaşma Usulleri" çerçevesinde belirleneceği,

3. Bazı anlaşmalarda ise gerçek kişi dışındaki bir kişi her iki devletin de mukimi olduğunda, bu kişi fiili iş merkezinin bulunduğu akit devletin mukimi kabul edilmektedir.

Bu düzenlemeler bir tüzel kişiliğin hangi ülkede tam mükellef olarak vergileneceğini doğrudan etkilemektedir. Çünkü anlaşmada mukim sayılma açısından kanuni merkez belirlenmiş ise, bir tüzel kişiliğin kanuni merkezi A ülkesinde, fiili iş merkezi ise B ülkesinde olması durumunda, B ülkesinde tam mükellef olarak vergileme yapılamaz; ancak, B ülkesinde o ülkede elde ettiği gelirler üzerinden dar mükellef olarak vergilendirilebilir. Ancak anlaşmada fiili iş merkezi esas belirlenmiş ise, bu durumda B ülkesinde tam mükellef olarak vergileme yapılacaktır.

Ticari kazançlara ilişkin düzenlemeler genelde anlaşmaların 7.maddesinde yapılmıştır. Yapılan düzenlemelere göre; bir akit devlet işletmesine ait kazanç, söz konusu işletme diğer akit devlette yer alan bir işyeri vasıtasıyla ticari faaliyette bulunmadıkça, sadece ilk bahsedilen devlette vergilendirilecektir. Ancak, işletmenin diğer akit devlette bir işyeri vasıtasıyla ticari faaliyette bulunması halinde kazanç, bu diğer devlette, işyerlerine atfedilen miktarla sınırlı olmak üzere vergilendirilebilmektedir.

Bir akit devlet işletmesi diğer akit devlette yer alan bir işyeri vasıtasıyla ticari faaliyette bulunduğu anda, bu işyerine her iki akit devlette de, eğer bu işyeri aynı veya benzer koşullar altında, aynı veya benzer faaliyetlerde bulunan tamamen ayrı ve bağımsız bir işletme olsaydı ve işyerini oluşturduğu işletmeden tamamen bağımsız nitelik kazansaydı, ne kazanç elde edecek idiyse, böyle bir kazanç atfedileceği şeklinde düzenlemeler yer almaktadır. Ayrıca işyerinin kazancı belirlenirken, işyerinin bulunduğu devlette bu işyerinin kazançlarının elde edilmesi amacıyla yapılan giderlere ilaveten bu işyerinin devletten başka bir yerde yapılan yönetim ve genel idare giderlerinin de işyerinin faaliyetlerine isabet eden makul bir miktarın indirilmesine izin verilmektedir.

İşyeri kavramı ise anlaşmalarda ayrıca tanımlanmaktadır. Yapılan açıklamalarda; anlaşmanın amaçları bakımından "işyeri" deyiminin, bir işletmenin ticari faaliyetlerinin tamamen veya kısmen yürütüldüğü işe ilişkin sabit bir yer anlamına geldiği, bu fıkrada belirtilen sabit yerin, belirgin bir mahalde, belirli bir devamlılık unsuru arz eden herhangi bir yeri ifade ettiği belirtilmektedir. İşyerine ilişkin açıklamaların yer aldığı maddelerde ayrıca, işyeri deyiminin özellikle neleri kapsayacağı açıklanmaktadır.

Bu açıklamalardan ayrı olarak bazı durumlarda bir ülke mukiminin diğer ülkede yaptığı faaliyetlerin de işyeri kapsamına girip girmediği açıklanmaktadır.

Bir işletmenin, bir akit devletteki faaliyetlerini sadece, kendi işlerini olağan şekilde sürdüren bir acente, bir genel komisyon acentesi veya bağımsız statüde diğer herhangi bir aracı vasıtasıyla yürüttüğü için, o devlette bir işyerine sahip olduğunun kabul olunmayacağı belirtilmiştir. Ancak bağımsız niteliğe sahip acente dışındaki bir akit devlet mukimi bir kişi, diğer akit devlet mukimi bir kişiye yazılı veya sözlü bir hizmet veya vekalet akdi ile bağlı olup, onun nam ve hesabına muayyen veya belirsiz bir süreyle ticari muameleler yapmaya yetkili bulunur ve bulunduğu akit devlette bu yetkisini, diğer akit devletteki temsil edilen adına mutaden kullanırsa, temsil edilen, temsil edenin gerçekleştirdiği işlemler dolayısıyla ilk bahsedilen devlette bir işyerine sahip kabul edilmektedir.

Söz konusu durumda anlaşmaların işyerine ilişkin maddelerinde işyeri deyiminin hangi hususları kapsamadığına ilişkin yapılan düzenlemelerde, hazırlık faaliyeti olarak adlandıracağımız bir bölüm faaliyetlerin bulunması durumunda ilgili ülkede işyerinin oluşmadığı varsayılmaktadır. Hazırlık faaliyeti olarak adlandıracağımız faaliyetlere örnek olarak, sadece malların veya emtia'nın depolanması, sevk edilmesi veya teşhiri amacıyla kullanılan yerler, sadece işletmeye mal veya emtia satın alma ve bilgi toplama amacıyla elde tutulan yerler gibi hazırlayıcı ve yardımcı karakter taşıyan diğer herhangi bir işin yapılması amacıyla tutulan yerlerin işyeri oluşturmadığı anlaşılmalarda yer almaktadır. Diğer önemli bir belirleme ise bir katma değer üretilmeyen yerler anlaşılmalarda işyeri sayılmamıştır.

Yapılan bu açıklamalar doğrultusunda Türk ve yabancı bankaların Türkiye'ye yönelik faaliyetlerinin irdelenmesi gerekmektedir. Türk ve yabancı bankaların off-shore bankacılık faaliyetlerini iki ana grupta inceleyebiliriz:

1. Türkiye'de off-shore bankacılık faaliyetinde bulunulması amacıyla oluşturulan serbest bölgelerde kurulu bulunan Türk ve yabancı bankaların faaliyetleri,
2. Yurt dışında kurulu bulunan off-shore bankaların Türkiye'ye yönelik faaliyetleri olarak ayrabiliriz.

Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere, 3182 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6. maddesinde serbest bölgeler gümrük hattı dışında sayılmış, bu bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükelleflerine dair mevzuat hükümlerinin uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır. Türkiye'deki tam ve dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin serbest bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratlar, Türkiye'nin diğer bölgelerine getirildiğinin kambiyo mevzuatına göre tevsiki halinde de gelir ve kurumlar vergilerinden muaf tutulmuştur. Ayrıca, 27 Şubat 1991 tarih ve 20799 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İstanbul Atatürk Hava Limanı Serbest Bölgesi Kıyı Bankacılığı Merkez Yönetmeliği'nin 10. maddesinin (a) ve (b) bentlerinde sırasıyla;

- Bölge faaliyetleri nedeniyle elde edilen kazançlar her türlü vergi, resim ve harçlardan muaf olduğu, kambiyo mükellefiyetlerine dair mevzuata da tabi olmadığı belirtilmiştir.
- Bankaların, bölge faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratlar, Türkiye'nin diğer yerlerine getirildiğinin kambiyo mevzuatına göre teşviki halinde de, gelir ve kurumlar vergisi ödemeyecekleri ifade edilmiştir.

Türkiye'de tam mükellefiyet esasında faaliyet yürüten bir Türk bankası veya yabancı bir banka, Atatürk Hava Limanı off-shore merkezinde bir banka kurmak ya da kurulu bir bankaya ortak olmak suretiyle faaliyette bulunduğu, yasal düzenleme gereği, bu faaliyetleri sonucu elde edeceği kazançlar her türlü vergi, resim ve harçlardan muaf olacaktır. Bu bankaların Türkiye'de mukim firmalara vermiş olduğu kredilerden elde ettiği kazançlar da düzenleme gereği, her türlü vergi, resim ve harçlardan muaf olacaktır. Ancak bu kredilendirme işlemlerinin Türkiye ayağını oluşturan firmanın, bu kredilendirmeye ilgili stopaj yapma yükümlülüğü olacak mıdır? 90/999 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na ilişkin olarak ilgili Devlet Bakanlığı'nın 19 Aralık 1990 tarih ve 20730 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış olduğu 1 numaralı Tebliğin 6. maddesinin (c) bendi uyarınca; Türkiye'de mukim gerçek ve tüzel kişilerin bu bankalardan alacakları nakdi krediler Türk Parasının Kıymetini Koruma Mevzuatında yurt dışından temin edilen krediler için belirlenen hükümlere tabidir. Yurt dışında mukim bankaların (off-shore bankalar dahil)

Türkiye'de mukim firmalara Türkiye'de mukim bir banka aracılığı olmadan bir kredi kullandığında, Türkiye açısından Kırımlar Vergisi Kanunu'nun 24'üncü maddesi hükmü uyarınca dar mükellefiyet esasında bir vergileme olanağı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de mukim gerçek kişi veya kurumun bu kredi karşılığında ödediği faiz üzerinden Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen oranlar çerçevesinde tevkifat yapılması ve izleyen ayın 20'inci günü akşamına kadar kesilen bu verginin vergi dairesine muhtasar beyanname ile bildirilmesi gerekmektedir. Ancak bu tür faiz ödemelerinde yapılacak tevkifat oranı 93/5147 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın 8. maddesi uyarınca % 0 (sıfır) olarak belirlenmiştir.

Yabancı ülkelerdeki off-shore merkezlerde kurulu kıyı bankacılığı yapan bankalar ile off-shore merkezlerde kurulu olmayan normal bankacılık faaliyetinde bulunan bankaların Türkiye'ye yönelik olarak yapmış oldukları işlemlerin vergi kanunları karşısındaki durumları arasında bir fark bulunmamaktadır. Bu bankaların Türkiye'de dar ya da tam mükellef olarak vergilendirilebilmesi için belli şartların oluşması gerekmektedir. Bu bankaların Türkiye'de ticari faaliyette bulunup bulunmadığının tespiti için, öncelikle bu bankaların Türkiye'de bir işyeri veya daimi temsilcisinin bulunup bulunmadığının tespiti önem kazanmaktadır. Ancak hemen belirtelim ki sadece Türkiye'ye yönelik bankacılık faaliyetinde bulunan bankaların, kanuni merkezlerinin yurt dışında olmasına rağmen, iş merkezlerinin Türkiye'de olduğu ispat edilmesi durumunda, bu bankaların Türkiye'de tam mükellef olarak vergilendirilebileceğinin gözden kaçırılmaması gerekmektedir.

Bankalar bu işlemleri genellikle kurulu oldukları bölgelerde genel merkez ya da şubeleri aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Kurulu oldukları ülkelerin bankacılık ve vergi mevzuatına tabi olmakta, ancak, yabancı ülkelerde şubeleri var ise bu şubede gerçekleştirilen işlemler ise şubenin faaliyette bulunduğu ülkedeki bankacılık ve vergi mevzuatına tabi olmaktadır. Ancak teknolojinin gelişmesi, uluslararası fon transferleri ve bankacılık işlemlerinin kolaylaşması ile birlikte, bankaların vergi cennetleri ya da vergi sığınakları (tax havens) diye adlandırılan bölgelere faaliyetlerini kaydirdıkları, bu bölgelerde banka kurarak veya şube açarak fonksiyonel merkezlerde yaptıkları işlemleri bu merkezlerde göstererek, fonksiyonel merkezlerdeki bankacılık ve vergi mevzuatı hükümlerinden kaçındıkları görülmektedir. Bu bankaların off-shore merkezler olarak tanımlanan bu yerlerde, sağlanan avantajlar gereği off-shore banka olarak kuruldukları görülmektedir (Off-shore niteliğinde olmadıklarında kurulu oldukları ülkelerde yerel şirketler olacaklarından, off-shore bankalara tanınan avantajlardan yararlanamayacaklardır). Bu işlemleri yaparken, bu bankaların fonksiyonel merkezlerde iş merkezi ya da şube olarak tanımlayabileceğimiz bir birimi bulunmamaktadır. Bunun nedeni bu birim sayesinde o ülke mevzuatına tabi olmaktır. Bu durumda, ya iştirak bir banka ya da diğer bir banka ile muhabirlik işlemleri çerçevesinde (hukuken kendinde ayrı bir banka tarafından) bu işlemler o ülkede off-shore banka adına yapılmaktadır. Sonuç olarak bir banka, kurulu olduğu ülke dışındaki bir ülkede, o ülkede banka kurmadan veya şube açmadan, o ülkede kurulu bankalar aracılığıyla bankacılık faaliyetinde bulunabilmektedir.

Bankacılık alanında özellikle uluslararası işlemlerin yapılabilmesi için bankaların, bir çok ülke bankası ile muhabirlik anlaşması yaptığı görülmektedir. Yapılan anlaşmalar, her iki bankanın diğer ülkedeki faaliyet çeşitliliğine göre şekillenmektedir. Özellikle, dışsattım ve dışalım işlemlerinde muhabir banka çok kullanılmaktadır. Ya da bir ülke yerleşiminin (mukiminin) diğer ülke yerleşimi (mukimi) ile olan ticari veya özel ilişkisi nedeniyle ülkeler arası para transferleri bankalar aracılığı ile yapılmaktadır. Bu neviden işlemler için muhabir banka aracılığı ile diğer

ülkelerde işlem yapan bankaların bu işlemlerinin bir ticari faaliyet oluşturduğunu iddia etmek vergi mantığına aykırı olacaktır.

Ancak bir bankanın off-shore merkezde kurduğu bir bankanın işlemlerini, off-shore banka adına kurulu olduğu ülkede mevduat toplamak, kredi vermesine aracılık etmek ya da onun adına kredi vermek, onun adına menkul kıymet alıp satmak ve o bankanın diğer bankacılık işlemlerini sağlamak gibi işlemleri, aralarındaki muhabirlik hizmet sözleşme ya da protokolü çerçevesinde yapmasını yukarıda sözü edilen muhabirlik işlemlerinden ayırmak gerekmektedir. Ana banka ile off-shore banka arasındaki ilişki sadece muhabir banka ilişkisinden çıkmakta ve daimi temsilcilik statüsüne bürünmektedir. Ayrıca, genelde ana banka off-shore bankayı, yerleşği (mukimi) olduğu devletin yasal düzenlemelerinden kaçınmak amacıyla kurmaktadır ve off-shore bankanın hemen hemen tamamı kendisine ait olup, genelde üst düzey yöneticilerini kendisi atamaktadır. Bu nedenlerden dolayı, Türkiye'de işyeri ya da şubesi bulunmayan yurt dışında yerleşik (mukim) bir bankanın, Türkiye'de bir banka ile yapmış olduğu yukarıdaki neviden sözleşmelerin içeriği önemlidir. Çünkü yurt dışındaki bankaya Türkiye'de onun adına gerçekleştirdiği faaliyetler sonucunda ticari kazanç sağlaması durumunda, Türkiye'de muhabirlik sözleşmesi yaptığı banka yurt dışındaki bankanın daimi temsilcisi konumuna dönüşmektedir.

Bankalar arasındaki ilişkinin ticari bir kazanç sağlamaya yönelik olup olmadığının belirlenmesinde, Gelir Vergisi Kanunu'nun 8. maddesinde düzenlenen "daimi temsilci" tanımı baz alınmalıdır. Maddeye göre daimi temsilci; bir hizmet veya vekalet akdi ile temsil edilene bağlı olup, onun nam ve hesabına muayyen veya gayri muayyen bir müddetle veya müteaddit ticari muameleler ifasına yetkili bulunan kimse olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'nin yapmış olduğu çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında işyerinin tanımlandığı maddelerde (genelde 5. madde) benzer nitelikte tanımlamalardan söz etmekte ve "bağımsız niteliğe sahip acente dışında, bir akit devlet mukimi bir kişi, diğer akit devlet mukimi kişiyle yazılı veya sözlü bir hizmet veya vekalet akdi ile bağlı olup, onun nam ve hesabına muayyen veya gayri muayyen bir müddetle ticari muameleler yapmaya yetkili bulunur (bazı anlaşmalarda o "devlette teşebbüs adına mukavele akdetme yetkisine sahip olup" şeklinde düzenlenmiştir) ve bulunduğu akit devlette bu yetkisini, diğer akit devletteki temsil edilen adına mutadan kullanırsa, temsil edilen, temsil edenin gerçekleştirdiği işlemler dolayısıyla ilk bahsedilen devlette bir işyerine sahip kabul edilecektir" şeklinde düzenlemeler yer almaktadır. Benzer şekildeki iki düzenlemede de bir devlette sabit bir işyeri bulunmasa dahi, diğer ülke mukimi bir kişi söz konusu ülkede belli ticari muameleler yapmak üzere o ülke mukimi bir kişi ile hizmet veya vekalet akdi yaparak, söz konusu kişi aracılığı ile o ülkede belli ticari muameleler yaptığında bu muameleler açısından, o ülkede işyerinin olduğu kabul edilmekte ve söz konusu ülkede vergiye tabi olmaktadır.

Özellikle Türkiye'de mukim bankaların yurt dışında off-shore bankacılık yapmak üzere kurdukları bankaların faaliyetlerinin çok önemli bir bölümünün Türkiye'ye yönelik olduğu düşünüldüğünde, bu bankaların kanuni merkezleri yurt dışında olsa dahi, Türkiye'deki ana bankanın Türk bankacılık ve vergi mevzuatından kurtulmak üzere bu bankaları kurduğu, aslında yurt dışında bu bankaların faaliyetinin hemen hemen hiç olmadığı, bu bankaların iş merkezlerinin Türkiye'de olduğu sonucunu doğurmaktadır. Benzer nitelikte yabancı bir banka da Türkiye'de banka kurarak ya da şube açarak Türkiye'de bankacılık faaliyetinde bulunmak yerine, yurt dışında özellikle vergi cenneti ya da vergi sığınağı olarak adlandırılan merkezlerde kuracağı off-shore bankanın, Türkiye'de yerleşik (mukim) bir banka ile yapacağı muhabirlik sözleşmesi çerçevesinde çoğunlukla ya da sadece Türkiye'ye yönelik bankacılık işlemleri yapmaları

durumunda iş merkezlerinin Türkiye'de olduğu gerekçesiyle (vergi anlaşmalarında aksine bir hüküm bulunmuyor ise) tam mükellef olarak vergilendirilebilecektir.

Bir işyeri veya daimi temsilcisi bulunmayan yurt dışında kurulu bankaların Türkiye'de ticari kazanç hükümlerine göre vergilendirilmediği; ancak, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun "Dar Mükellefiyette Mevzu" başlığını taşıyan 12. maddesindeki hükümler uyarınca elde ettiği diğer kazanç türlerinin bulunması durumunda vergi gündeme gelmektedir. Örneğin; yurt dışında kurulu X off-shore bankasının Türkiye'de daimi temsilci veya işyeri bulunmama; sadece, Türkiye'de kurulu gerçek ve tüzel kişilere kredi kullandırdığı ve bunun sonucunda faiz geliri sağlamaktadır. X off-shore bankasının Türkiye'de kullandırdığı krediler karşılığında sağladığı faiz gelirlerinin menkul sermaye iradı sayılarak vergiye tabi tutulup, tutulmayacağı uygulamada tartışmalıdır. Tartışmalı vergi konularına ilişkin bir başka örnek, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda, çeşitli aracı kurumlar aracılığıyla hisse senedi, devlet tahvili, hazine bonosu alıp satan, repo işlemleri yapan yabancı bir bankanın elde ettiği gelirin menkul sermaye iradı sayılıp, sayılmadığıdır.

5.2.Off-Shore Merkezlerde Kurulu Banka ve Şubelerdeki Hesaplardan Elde Edilen Kazançların Vergi Kanunları Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye'de yerleşik ve tam mükellefiyet kapsamında bulunan gerçek ve tüzel kişilerin off-shore bankacılık faaliyetinde bulunan banka ya da şubelerden faiz veya benzer adlar adı altında elde etmiş oldukları menkul sermaye iratlarının Gelir Vergisi Kanunu ya da Kurumlar Vergisi Kanunu karşısındaki durumu aşağıda tartışılacaktır⁵.

Gelir Vergisi Kanunu'nun menkul sermaye iratlarını hükme bağlayan 75. maddesinde menkul sermaye iradı; sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyet dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden oluşan sermaye dolayısıyla elde ettiği kar payı, faiz, kira ve benzeri irat olarak tanımlanmıştır. Söz konusu madde bu genel ve kapsayıcı tanımdan sonra, uygulamada ortaya çıkabilecek tartışmaları ortadan kaldırmak bakımından bu tanım dışında nelerin menkul sermaye iradı olduğunu 14 bent halinde saymıştır. Bu 14 bentte yer alan iratlar kaynağı ne olursa olsun menkul sermaye iradı kabul edilmiştir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 85. maddesinde mükelleflerin Kanunun ikinci maddesinde yazılı kaynaklardan bir takvim yılı içinde elde ettikleri kazanç ve iratlar için Gelir Vergisi Kanunu'nda tersine hüküm olmadıkça yıllık beyanname vereceği; bu Kanununa göre beyanı gereken gelirin yıllık beyanname toplanmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. Bu genel belirlemeden sonra, Gelir Vergisi Kanunu'nun "Beyanname Verilmeyen Haller" başlıklı 86. maddesine bakmak gerekmektedir. Anılan madde uyarınca; tam mükellefiyette vergiye tabi gelir (yabancı memleketlerde elde edilenler hariç) sadece tevkif yoluyla vergilendirilmiş bulunan ve gayrisafi tutarları toplamı 103'üncü maddede yazılı tarifinin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısını aşmayan menkul sermaye iratlarından ve vergi alacağı dahil kurumlardan elde edilen kar paylarından; dar mükellefiyette vergiye tabi gelir sadece tevkif suretiyle vergilendirilmiş menkul sermaye iradı ve kurumlardan elde edilmiş kar paylarından ibaret ise yıllık beyanname verilmeyecek, diğer gelir nedeniyle beyanname verilse bile, bu gelirlerin beyannameye ithal

⁵ Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız; Ahmet EROL-A.Ercan YILDIRIM; Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi, Yaklaşım Yayınları, Ankara, Şubat-2001, ss.263-274.

edilmeyecektir. Madde de tam mükelleflerin yabancı memleketlerde elde ettikleri gelirlerin hariç olduğu parantez içi hükmü olarak yer almaktadır. Başka bir deyişle, tam mükelleflerin yurt dışında elde ettiği bir menkul sermaye iradı bulunduğunda, başka gelir unsurlarından dolayı beyanname verme zorunluluğu olmasa bile, menkul sermaye iradı nedeniyle beyanname vermesi gerekmektedir. Bu nedenlerden dolayı yurt dışındaki off-shore merkezlerdeki banka ve şubelerde açılan hesaplardan elde edilen faiz ve benzeri menkul sermaye iratları nedeniyle (başka gelir unsurlarından dolayı beyanname verme zorunluluğu olmasa bile) beyanname vermesi zorunludur.

Gelir Vergisi Kanunu'nun "İrat Sayılmayan Haller" başlığını taşıyan 76. maddesinin ikinci fıkrasında adı geçen Kanununun 75. maddesinin ikinci fıkrasının 5, 6, 7, 12 ve 14 numaralı bentlerinde yer alan menkul sermaye iratlarına maddede belirtilen indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısım, bu iratların beyanı sırasında indirim olarak dikkate alınacağı belirtilmektedir. Maddede sayılan menkul sermaye iratları aşağıda belirtilmiştir:

- Her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler,
- Her nevi alacak faizleri (Adi, imtiyazlı, rehinli, senetli alacaklarla cari hesap alacaklarından doğan faizler ve kamu tüzel kişilerin borçlanılan ve senede bağlı meblağlar için ödene faizler dahil),
- Mevduat faizleri (Bankalara, bankerlere, tasarruf sandıklarına, tevdiat kabul eden diğer müesseselere yatırılan vadeli , vadesiz paralara ödenen faizler ile bunların dışında kalan kişi ve kuruluşlardan devamlı olarak para toplama işi ile uğraşanların her ne şekilde ve ad altında olursa olsun toplanan paralarla sağladıkları gelirler ve menfaatler de mevduat faizi sayılır),
- Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar payları ile kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları ve özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar payları,
- 75. Maddenin ikinci fıkrasının 5 numaralı bendinde yer alan menkul kıymetleri geri alım ve satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında sağlanan menfaatler.

Yukarıda sayılına menkul kıymet iratlarına Gelir Vergisi Kanunu'nun 76. maddesindeki indirim oranı uygulanmak suretiyle bulunacak bölüm iratların beyanı sırasında indirim olarak dikkate alınacaktır.

Mükelleflerin elde ettiği gelir sadece yukarıdaki menkul sermaye iratlarından oluşuyor ve kaynaktan kesinti (tevkif) suretiyle vergilenmiş ise, Gelir Vergisi Kanunu'nun 86. maddesi uyarınca beyanname verilmeyecek; beyanname verilse bile söz konusu gelirler beyannameye ithal edilmeyecektir.

Anılan maddenin uygulanmasında birtakım özellikli durumlar söz konusudur. İndirim uygulaması yaparken bu özellikli durumların dikkate alınması gerekmektedir. Bu özellik gösteren durumları şöyle sıralayabiliriz:

- Maddede sayılan menkul sermaye iratları, eğer döviz cinsinden açılan hesaplara ödenen faiz ve kar payları veya dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetler ile

döviz cinsinden çıkarılan menkul kıymetlerden elde edilen irat ise indirimden yararlanım söz konusu değildir.

- Maddede sayılan menkul sermaye iratları, ticari işletmeye dahil ise indirim uygulanmayacaktır.
- Menkul kıymet yatırım fonları ve ortaklıkları, risk sermayesi yatırı fonları ve ortaklıkları ve gayri menkul yatırım fonları ve ortaklıklarından sağlanan kar payları indirim uygulamasından yararlanmaktadır.
- İndirim uygulaması hükmünün tevkif suretiyle kesilen vergiye şümulü bulunmamaktadır.
- Maddede belirtilen indirim oranı, Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre ilgili yıl için belirlenen yeniden değerlendirme oranının, aynı dönemde Devlet Tahvili ve Hazine bonusu ihalelerinde oluşan bileşik ortalama oranına bölünmesi suretiyle Maliye Bakanlığı tarafından saptanmakta ve ilan edilmektedir.

Madde incelendiğinde indirimden yararlanım konusunda yasa koyucunun dar veya tam mükellef yönünden kısıtlayıcı ya da sınırlayıcı davranmadığı görülmektedir. Bu maddenin düzenlenişinde tam ve dar mükellef eşit durumdadır. Zaten dünyadaki vergi yasalarının uygulamasında artık bu yönde bir eğilim söz konusudur. Dolayısıyla, indirim uygulamasından tam ve dar mükelleflerin tamamı yararlanabilir. Anılan maddede yurt içi ve yurt dışında elde edilen menkul sermaye iratlarına ilişkin bir belirleme de yer almamaktadır. Böylesi bir hükmün ya da belirlemenin olmamasının önemi, özellikle Türk bankalarının yurt dışındaki off-shore merkezlerde açtıkları şube ya da kurdukları bankalarda TL cinsinden hesap açtıkları görülmektedir. Bu hesap sahibi tam mükelleflerin TL olarak elde ettikleri mevduat faizi gelirinin GVK'nun 76. maddesindeki indirim hakkından yararlanma hakkı doğmaktadır. Bu durumda söz konusu faiz geliri sahibi elde ettiği faiz gelirini GVK'nun 85. maddesi uyarınca beyan edecek; ancak, beyannamesinde GVK'nun 76. maddesindeki indirimi uygulayacak, kalan kısmı üzerinden vergisini ödeyecektir. Yine yurt dışındaki off-shore bankalar aracılığı ile Türkiye'de almış olduğu her nevi tahvil ve Hazine Bonusu, Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden elde edilen faiz ve geliri ve bu menkul kıymetlerin geri alım ve satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarma (REPO) karşılığında sağlanan gelirler de Gelir Vergisi Kanunu'nun 76. maddedeki indirim uygulamasından yararlanacaktır.

TL cinsinden off-shore hesaplarından elde edilen faiz gelirlerine indirim oranının uygulanacağına ilişkin olarak İstanbul Defterdarlığı Vasıtasız Vergiler Gelir Müdürlüğü'nün de B.07.4.DEF.0.34.11.GVK-86-7049 sayılı özeldesi bulunmaktadır⁶.

Tüm bu açıklamalar Gelir Vergisi Kanunu'nda 4369 Sayılı Yasa ile yapılan değişiklikler kapsamında yapılmıştır. Ancak büyük ölçüde 4369 Sayılı Yasayı askıya alan 4444 Sayılı Yasa ile vergi yasalarında yeniden değişiklikler yapılmıştır.

4444 Sayılı Yasa 11.08.1999 tarihinde kabul edilmiş ve 14.08.1999 tarih ve 23786 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Anılan yasanın 3. maddesi ile Gelir Vergisi Kanunu'na Geçici 55. madde eklenmiştir. Anılan madde uyarınca; 01.01.1999-31.12.2002 tarihleri arasında elde edilen ve tevkif suretiyle vergilendirilmiş bulunan Gelir Vergisi Kanunu'nun 75'inci maddesinin 7, 12 ve 14 numaralı bentlerinde yazılı menkul sermaye iratları

⁶ Ahmet EROL-A. Ercan YILDIRIM; Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi, Yaklaşım Yayınları, Ankara, Şubat-2001, ss.273-74.

ile menkul kıymetler yatırım fonlarının katılım belgelerine ödenen kar payları için yıllık beyanname verilmeyecek, diğer gelirler nedeniyle beyanname verilmesi halinde dahi beyannameye dahil edilmeyecektir. Ancak ticari işletmeye dahil olan bu gelirler, madde kapsamı dışında bırakılmıştır.

Yapılan yeni düzenleme off-shore merkezlerdeki banka ve şubelerde açılan hesaplara ilişkin olarak yeni bir düzenleme getirmemiştir. Bu yerlerde açılan hesaplara ilişkin olarak elde edilen faiz ve benzeri menkul kıymetler için yıllık gelir vergisi beyanname verilmesine devam edilecektir.

Off-shore hesaplarının ve bu hesaplar üzerinden sağlanan gelirlerin vergilendirilmesine ilişkin bu açıklamalara karşın Danıştay 4.'üncü Dairesi'nin 06.12.2000 tarih ve E:2000/1400, K:2000/5041 sayılı kararı son derece ilginçtir. Söz konusu karar oybirliği ile alınmıştır. Bu durum kararı son derece güçlü kılmaktadır. Anılan kararın sonuç bölümü şöyledir:

“Uyuşmazlık, davacı bankanın Bahreyn’de bulunan ve “Off-Shore Banking Unit” olarak adlandırılan şubesine ilişkin olarak açılan döviz tevdiat hesaplarından dolayı ödenen faiz üzerinden gelir vergisi tevkifatı yapıp yapılmayacağına ilişkindir.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun 94 üncü maddesinde kamu idare ve müesseseleri sair, kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler ve vakıfların iktisadi işletmeleri, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçilerin, maddede bentler halinde sayılan ödemeleri (avans olarak ödenenler dahil) nakden veya hesaben yaptıkları sırada istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmaya mecbur oldukları belirtilmiş, olay tarihinde yürürlükte bulunan 10/a bendinde ise, döviz tevdiat hesaplarına yürütülen faizlerden vergi tevkifatı yapılacağı hükme bağlanmıştır.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun 3/B maddesinde, vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyetinin esas olduğu açıklanmıştır.

Genel anlamda off-shore bankacılık, ülke dışında toplanan fonların yine ülke dışında kullandırılmasını amaçlayan bir bankacılık türü olup, bu bankacılık faaliyeti, bulunduğu ülke mevzuatı çerçevesinde ülke içerisinde geçerli olan kambiyo ve bankacılık düzenlemelerinin getirdiği sınırlamaların dışında tutulduğu gibi vergisel avantajlardan da yararlanabilmektedir.

Davacı bankanın Bahreyn’de bulunun şubesi 7.12.1982 gün ve 8/5719 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Bahreyn Merkez Bankası Yönetim Kurulunun 19.01.1982 tarihli onayı ile kurulmuş olup, söz konusu onay yazısında şubenin off-shore bankacılık (kıyı bankacılığı) şubesi olduğu açıkça belirtilmiştir. Öte yandan Bahreyn mevzuatına göre off-shore bankacılık birimlerinin şube iştirak veya müşterek teşebbüs şeklinde olabileceği, Bahreyn Merkez Bankası Hukuku hükümlerine tabi olacakları, karlarının vergiye tabi olmadığı, Bahreynde yerleşik olmayanlara çek hesabı haricinde tüm bankacılık hizmetlerinin sağlanabileceği, ayrıca şube şeklinde faaliyette bulunması halinde Bahreyn Merkez Bankası nezdinde rezerv tutma yükümlülüğünün de bulunmadığı anlaşılmıştır. Anılan Bakanlar Kurulu Kararının ekinde yer alan hüküm gereği davacı banka yönetim kurulunun 06.01.1983 gün ve 40/1 sayılı kararına istinaden hazırlanarak Maliye Bakanlığına gönderilen statü metninde de, Bahreyn’de kurulan birimin statüsünün şube

olduğu, Şubenin sadece Bahreyn resmi makamlarının ve Bahreyn para otoritesinin mevcut ve ileride getirebileceği kısıtlamalara tabi olarak milletlerarası bankacılık yapacağı, Şube işlemleri nedeniyle Bahreyn mevzuatına tabi olduğundan, TŐrk bankacılık ve kambiyo mevzuatına tabi olmayacağı aŐıklanmıŐtır.

BŐtŐn bu aŐıklamaların değerlendirmesi sonucu, Bahreyn Őubesinin off-shore bankacılığın ve yerleŐik olduğu ũlke mevzuatının gereği olarak ũlke dıŐında yerleŐik olanlardan mevduat toplayıp, yine ũlke dıŐında kullandırđıđı, ayrıca mevduat toplamak ve kredi vermenin dıŐında Bahreyn mevzuatında űngörŐldŐđŐ Őekliyle diğer tŐm bankacılık

hizmetlerinin verildiği, bu haliyle faaliyetin uluslar arası bankacılığın bir tŐrŐ olan off-shore bankacılık faaliyeti olduğu sonucuna ulaŐılmaktadır.

İnceleme raporunda ve temyize konu mahkeme kararında, Bahreyn Őubesi tarafından toplanan fonların bŐyŐk bir kısmının TŐrkiye’de yerleŐik kiŐilerden yurtiŐi Őubeler aracılığıyla toplanması ve TŐrkiye’ye plase edilmesi nedeniyle uluslararası bankacılık değer yerel bankacılık yaptığı, dolayısıyla űdenen faiz űzerinden tevkifat yapılması gerektiği ileri sŐrŐlmŐŐ ise de, Bahreyn de mukim bulunan dolayısıyla kanunların mŐlkiiliđi ilkesi gereği Bahreyn mevzuatına tabi tutulması gereken Őubenin, off-shore bankacılık kurallarına uygun olarak Bahreyn ũlkesi dıŐında bulunan TŐrkiye’de yerleŐik kiŐi ve kurumlara da hizmet vermesi bu faaliyetin yerel bankacılık olduğunu gŐstermez. Őte yandan anılan Gelir Vergisi Kanunu’nun 94 űncŐ maddesinde űngörŐlen vergi tevkifatı sorumluluğunun TŐrkiye’de faaliyet gŐsteren kiŐi ve kuruluŐların yaptıkları űdemelere iliŐkin olduğu ve mevzuatımıza gŐre bu bankalardan elde edilen faiz gelirleri yurt dıŐında elde edilen gelir niteliğinde olduğundan TŐrk vergi Kanunlarına gŐre herhangi bir vergi tevkifatına tutulmasına olanak bulunmamaktadır.

Bu durumda, söz konusu faaliyetin off-shore bankacılık olarak değer, yerel bankacılık olarak kabul edilerek tarhiyat yapılmasında ve bu tarhiyata karşı aÇılan davanın kısmen reddi yolundaki Vergi mahkemesi kararında yasaya uyarlık gŐrŐlmemiŐtir.

Vergi Dairesi MŐdŐrlŐđŐ temyiz dilekŐesinde ileri sŐrŐlen iddialar kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte bulunmamaktadır.

AÇıklanan nedenlerle, davacı kurum temyiz isteminin kabulŐyle İstanbul 2. Vergi Mahkemesi’nin 21.12.1999 gŐnlŐ ve E: 1999/599, K: 1999/1474 sayılı kararının bozulmasına, Vergi Dairesi MŐdŐrlŐđŐ temyiz isteminin ise reddine, 06.12.2000 gŐnŐnde oy birliğiyle karar verildi.”

6. GENEL DEğerLENDİRME

Bankaların yurtdışında belli off-shore merkezlerde aÇtıkları banka ve Şubeleri aracılığı ile karlarını nasıl eŐokladıkları (maksimize ettikleri) aŐamalı bir biÇimde aşağıda sunulmaktadır⁷.

TŐrkiye’de yerleşik tasarruf sahibi, mevduatını değerlendirmek işin bankasına baŐvurduđunda artık kendisine Çok ŐeŐitli iş ve dış tasarruf değerlendirme seŐenekleri sunmaktadırlar. Bu

⁷ Ayşe ÖZDEMİR-Erkan ÖZDEMİR; “Off-Shore Cennetlerinin Dayanılmaz Őekiciliđi”,Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Aralık1999-Ocak 2000, Sayı:10, s.10.

seçeneklerden bir tanesi i vadeli tasarruf (TL ve Dvız Tevdiat) hesaplarında değerlendirme yapmaktır. Diğer seçenek ise, kıyı bankacılığı (off-shore) hesapları kapsamında değerlendirme yapmaktır. Repo, Devlet tahvili, Hazine bonosu vb. diğer seçenekler konumuzun dışında olduğu için ele alınmamaktadır. Birikimlerin yurtiçinde değerlendirilmesi müşteri ya da birikim sahibi açısından üzerindeki vergi yükleri vb. maliyetler nedeniyle daha düşük gelir, banka için daha yüksek maliyetli kaynak anlamına gelmektedir. İkinci seçenek olan off-shore hesaplarının getirisi vergisel yüklerin olmayışı, umumi disonibilite ve munzam karşılıkların bulunmayışı vb. avantajlar nedeniyle müşteri açısından daha yüksek getiri anlamına gelmektedir. Birikim sahibi açısından önemli olan vadede parasının ne kadar gelir getirdiği olduğundan genellikle belirli bir eğitim düzeyindeki birikim sahipleri bu seçeneği yeğlemektedirler. Burada yurtdışındaki off-shore şube/bankaya transfer edilen paranın mevduat sigortasına tabi olmadığı müşteri tarafından çoğunlukla bilinmemektedir. Yasal açıdan bakıldığında, yurtdışında kurulu olan ve Türkiye’de faaliyet izni olmayan bir banka adına yurtiçinden mevduat toplanması Bankalar Kanunu’na aykırı olsa bile, gerek Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu’nun verdiği imkanlarla yurtdışına para transferinin serbest olması ve gerekse bu paraların yurtdışı bankaya havale adı altında gönderilmesi, kanunun uygulama alanını daraltmaktadır.

Türkiye’de kurulu bankalarca bu şekilde yurtiçinden toplanarak off-shore şube ya da bankaya aktarılan (transfer edilen) mevduat, genelde ana bankanın belirlediği kurallar çerçevesinde kullanılmaktadır. Söz konusu işlem özellikle yurtiçindeki firmalara kredi kullandırma yolu ile gerçekleştirilmektedir. Böylece, bir yandan, kredilere ilişkin getirilen risk sınırlamalarının dışında kalınırken bir yandan da vergisel avantajlar da (KKDF, BSMV) sağlanmaktadır. Bu biçimde işleyen düzen, birikim sahibin, bankayı ve kredi kullananı hoşnut etmektedir. Bu düzen kapsamında birikim sahibi, daha yüksek getiri elde ederken vergi avantajı da sağlamakta; kredi kullanan gerçek ve tüzel kişi uzun vadeli ve daha düşük faizli kredi sağlamakta; banka ise, kendi bilançosu dışında almaşık bir bilanço yaratarak, topladığı kaynakları bir takım i yasal düzenlemelerden yalıtarak daha rahat bir kullanım alanı elde etmektedir. Bu düzenin en büyük sakıncası i yasal düzenlemeleri aşabilmek için birtakım hukuki altyapısı eksik ve güven ögesini ciddi anlamda sarsıcı işlem ayaklarının bulunması ve merkez (ana) banka bilançolarında görülen sorunlu kredilerin off-shore’dan açılan kredilerle kapatılarak suretiyle aktif kalite yükseltme çabalarının off-shore bankacılığı kapsamında birikimlerini değerlendirenlerin hukukunu sarsıcı etki yaratmasıdır. Off-shore bankacılığı yapana bankanın off-shore şubesindeki paraları bilançosundaki birtakım belirsiz karar delikleri kapatmak için kullanması aslında, off-shore kaynaklı paraların banka sahiplerine veya ortaklarına veya bankayla sıkı işbirliği içinde olan danışıklı kişilere aktarım anlamına gelmektedir. En azından Türkiye uygulaması büyük lde böyle olmuştur. Dolayısıyla, dünyada ortaya çıkış gerekçeleri ve hukuki altyapısı son derece olumlu olan bir bankacılık yöntemi, ne yazık ki Türkiye’de tüm finans kesimini sarsıcı kötü amaçlarla kullanılmıştır. Bu biçimde i yasal düzenlemelerin dolanılması amaçlı kullanılan off-shore bankacılık işleyişine ne yazık ki Devlet otoritesi sessiz kalmış ve sadece izlemekle yetinmiştir. Bu alanda denetim yapan Bankalar yeminli Murakıplarının konuya ilişkin çalışma ve nerileri zamanında dikkate alınarak bu bankacılık yönteminin hukuki altyapısı oluşturulmamıştır. Dünyanın diğer bölgelerinde son derece olumlu sonuçlar sağlayan bir yöntem, Türkiye’nin elinde patlamış ve çok sayıda birikim sahibi sıkıntıya düşmüştür. Bu anlamda, off-shore bankacılığı kapsamında birikimlerini değerlendiren kişilerin de ciddi sorumlulukları bulunmaktadır. Belli bir miktar yüksek getiri hesabıyla hukuki altyapısı belirsiz ve güvenceden yoksun bir alana paralarını gönderme sorumluluğunu almışlardır. Bu nedenle, oluşan sonuçlara katlanmaları son derece mantıklı, ekonomik ve hukukidir. Bir başka deyişle, bu alanda

birikimlerine batıran kişilerin (gerçek ve tüzel) iç yasal düzenlemeler aşılırken sessiz kalmaları hatta ilgili bankayla uzlaşa içinde bulunmaları nedeniyle ortaya çıkan sonuçlara da katlanma yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu konuda zararlarının Devlet tarafından karşılanmasını istemeye hukuki ve etik olarak olanak yoktur.

KAYNAKLAR

1. Musalem,Alberto, Errico Luca; Monetary and Exchange Affairs Department, Off-shore Banking – An Analysis of Micro-and-Macro-Prudential Issues, IMF Working Paper WP/99/5.
2. Şerafettin AKSOY; Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi, 5. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1999.
3. Ahmet EROL-A.Ercan YILDIRIM; Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi, Yaklaşım Yayınları, Ankara, Şubat-2001.
4. Ayşe ÖZDEMİR-Erkan ÖZDEMİR; “Off-Shore Cennetlerinin Dayanılmaz Çekiciliği”,Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Aralık1999-Ocak 2000, Sayı:10.

TÜRKİYE

OFF-SHORE ŞUBE

OFF-SHORE BANKA

1) Mevduat Faizleri Üzerinden Yapılan Yasal Kesintiler

Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar,tam mükellef kişi veya kurumlara yapacakları TL ve DTH faiz ödemelerinden %15 stopaj +%10 fon payı olmak üzere toplam %16,5 oranında kesinti yapmaktadır.

Off-Shore şubelerdeki tam mükellefe tabi mudilerin elde ettikleri mevduat faizleri üzerinden stopaj kesilmesi konusu açık olmakla birlikte uygulama bu mevduatlar üzerinden herhangi bir kesinti yapılmaması şeklindedir. Tartışmalar, yurtdışı şubelerin genel müdürlüğün bir organı olması ve mevduatın yurtiçinden gönderilmesi dolayısıyla TC yasalarının bu şubeler için de geçerli olması noktasında yoğunlaşmaktadır.

Off-shore bölgelerde kurulan bankalardaki mevduatlar üzerinden herhangi bir kesinti söz konusu olmayıp beyan esasına tabidir. Bu şekilde ilgili yılda elde edilen faiz geliri bir sonraki yıl beyana dahil edileceğinden önemli bir vergi avantajı sağlamaktadır. Mudi faizi brüt olarak alırken ödeyeceği vergiyi de ileri bir tarihte aktarmaktadır.

2) Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Prim Ödemeleri

TC'de faaliyet gösteren bankalarca; gerçek kişiler tarafından açılmış olan TL tasarruf mevduatı ve tasarruf mevduatı niteliğini haiz DTH toplamından 3'er aylık dönemler itibarıyla bankaların sermaye yeterliliği standart rasyosu esas alınarak onbinde 25-onbinde 26 arasında prim ödemektedirler. Bilindiği üzere halen yukarıda belirtilen mevduatlar %100 devlet garantisindedir.

Off-shore şubelerdeki mevduat tasarruf mevduatı sigorta fonuna tabi olmayıp prim ödemesi de söz konusu değildir.

Off-shore şubelerdeki mevduat tasarruf mevduatı sigorta fonuna tabi olmayıp prim ödemesi de söz konusu değildir.

3) Disponibilite ve Munzam Karşılık Yükümlülükleri

Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların, munzam karşılık yükümlülükleri TL mevduatı üzerinden %8 ve DTH üzerinden %11'dir. Diğer taraftan, disponibilite oranları TL mevduat için (senet+kasa) toplam %6; Yabancı para mevduat için (senet+efektif) toplam %3; mevduat dışı TL pasif hesaplar için (senet+nakit) toplam %14; mevduat dışı YP pasif hesaplar için (senet+nakit) %14'dür.

TCMB'nın son uygulaması ile bankaların yurtdışındaki şubeleri adına her ne şekilde olursa olsun Türkiye'den kabul ettikleri mevduat umumi disponibilite ve munzam karşılıkları uygulamasına tabi tutulmaktadır.

Off-shore bankalarda toplanan mevduatlar için disponibilite ve munzam karşılık yükümlülüğü bulunmamaktadır. Dolayısıyla daha ucuz kaynak temini sağlanmış olmaktadır.

4) Bankalar Kanunu Hükümleri

TC'de faaliyet gösteren bankalar, Bankalar Kanunu'nun hükümlerine tabi olarak faaliyet göstermektedirler.

Off-shore şubeler de Bankalar Kanunu hükümlerine tabidirler.

Off-shore bankalar Bankalar Kanunu hükümleri dışında serbestçe faaliyet göstermektedirler.

5) Karşılıklar Kararnamesi

Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar, sorunlu hale gelen krediler için 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 11/12 maddesine istinaden çıkarılan Karşılıklar Kararname'sine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

Off-shore şubeler de TC'de faaliyet gösteren bankaların bir organı olduğundan, söz konusu karşılıklar kararnamesine tabi olmaktadır.

Karşılıklar Kararnamesine dışında faaliyet göstermektedirler. Böylece, bazı bankalar, bilançolarını düzeltmek için sorunlu kredilerini bu off-shore bankalar üzerinde taşıyabilmektedirler.

6) Kur Riski Oranları

TC'de faaliyet gösteren bankalar, Hazine Müsteşarlığı'nca çıkarılan "Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Sermaye Tabanı" oaanı (%20) ile TCMB tarafından I-M sayılı Genelge ile Düzenlenen "Cari Oran" (%80 ila %110 arasında) çerçevesinde hareket etmek zorundadırlar.

Yurtdışı şube bilançoları Genel Müdürlükte konsolide edildiğinden off-shore şubelerin aldıkları yabancı para pozisyonları kur riski hesaplamasına dahil edilmektedir.

Kur riski oranları geçerli değildir. Bu yüzden, bankalar pozisyonlarını off-shore bankalar üzerinde taşıyarak kendi açık pozisyonlarını belirlenen sınırlar içerisinde tutabilmektedirler.

7) Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF)

Bankalar, TL kredilerde tahakkuk ettirilen faiz tutarı üzerinden, dövize endeksli ve diğer endeksli kredilerde, borç bakiyesine ilişkin kur farkı veya endeks farkı ile dönem faizinin cari kurdan TL karşılığı veya fark faizinin toplam tutarı üzerinden, tahakkuk ettirilen faizlere ek olarak; döviz kredilerinde ve vadeli ithalatta ise kredi tutarı üzerinden %3'dür. Ayrıca, bankaların yurtdışından temin ettikleri kredilerde KKDF oranı %0; bankalar ve finansman şirketleri dışında Türkiye'de yerleşik kişilerin yurtdışında sağladıkları kredilerde %3'dür. Aynı düzenlemede, Türkiye'de yerleşik kişilerce yurtdışından sağlanan, ortalama vadesi asgari 1 yıl olan döviz kredilerinden (fiduciary işlemler hariç) fon kesintisi yapılmayacağı ifade edilmiştir.

Off-shore Şube üzerinden gerçek ve tüzel kişilere verilen krediler, yurtdışından sağlanan kredi gibi işlem görmektedirler. Son haliyle 1 yıldan uzun vadeli olarak off-shore şubeden kullanılan krediler KKDF'na tabi değildir (fiduciary işlem olmamak koşulu ile).

Yurtdışında kurulu bağımsız bir şirket olduğundan dolayı böyle bir yükümlülüğe tabi değildir. Off-shore bankadan Türkiye'de yerleşik kişilere açılan krediler ise 1 yıldan uzun vadeli olması ve fiduciary işlem olmaması koşulu ile KKDF'ndan istisna edilmiştir.

8) Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV)

Bankalar Finansal Kiralama Kanunu'na göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam altında olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar BSMV'ne tabidir. Söz konusu oran genel anlamda %5 olup, bankalararası mevduat muamelelerinde %1 ve kambiyo muamelelerinde ise matrahın binde biridir.

Yapılan işlemler BSMV'ne tabi değil. Normal işlemler üzerinden %5 ve TL/FX işlemlerinden binde bir kambiyo gider vergisi alınmamaktadır. Bu durum hazine işlemleri ile gelir getirici diğer işlemlerin off-shore üzerinden yapılması durumunda avantaj sağlamaktadır.

Yapılan her türlü işlem Türkiye'de yürürlükte bulunan düzenlemelere tabi olmadığından, BSMV'ne de tabi değil.

9) Kurumlar Vergisi

Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar yürürlükteki Kurumlar Vergisi ve diğer vergisel yükümlülüklerine tabidir.

Yurtdışı şube bilançoları Genel Müdürlükte konsolide edildiğinden Türkiye'deki vergisel yükümlülüklerine tabidirler.

Off-shore bankaların kârı Türkiye'ye etirildiğinde ülkemiz vergisel yükümlülüklerine tabi imaktadır. Ancak, Türkiye ile off-shore bankanın faaliyet gösterdiği ülke arasında ikili vergi nlaşması var ise durum değişmektedir. Örneğin, KKTC ile ülkemiz arasındaki vergi anlaşması uyarınca off-shore bankanın kârı % 2 oranlı kurumlar vergisi'ne tabi olup, kâr Türkiye'ye getirile bile ayrıca vergilendirilmemektedir.

